

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

**СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ СТУДИИ ПО МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА ПО
РЕЛИГИСКО ОБРАЗОВАНИЕ**

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ

ШТИП

Данче Миланова

**СЕКУЛАРИЗМОТ ВО ЦРКВАТА КАКО СОВРЕМЕН ЕТИЧКИ
ПРОБЛЕМ**

(СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ТРУД)

Штип, мај 2011 г.

Комисија за оценка и одбрана

Ментор: Проф. Д-р Владо Петровски
Педагошки факултет

Член:

Член:

СЕКУЛАРИЗМОТ ВО ЦРКВАТА КАКО СОВРЕМЕН ЕТИЧКИ ПРОБЛЕМ

Резиме

Ние денес сме соочени со тешко духовно прашање коешто се однесува на сите аспекти на нашиот живот, поточно на самата суштина на православието, во нашиот длабоко разбрануван модерен свет. Само духовно слепите и потполно бесчувствените би можеле да негираат дека на нашата Црква - без оглед на нејзините успеси и достигнувања, и се заканува опасност одвнатре, којашто е во пораст, а тоа е опасноста на секуларизмот. Затоа и со право може да се нарече дека овој е најсекуларен век, а воедно и најрелигиозен. Имајќи го сето ова во вид, прашањето за православието и Црквата, не е ништо друго освен животно, егзистенцијално прашање - прашање за живот и смрт и опстанок на светот. Потребно е сите да бидат запознаени со разорот кој го донесува оваа духовна епидемија и која полека ги ниша темелите на Црквата, поставени врз аголниот камен, Кој е Христос.

Клучни зборови: Православие, модерен свет, Црква, опасност, секуларизам, Христос

SECULARISM IN THE CHURCH LIKE MODERN ETHICAL PROBLEM

Abstract

Nowadays we are facing a difficult spiritual question which refers to all the aspects of our life but more specifically to the very essence of Orthodoxy in our deeply tumultuous modern world. Only the spiritually blind and the completely insensitive people would not care that our Church - without taking into consideration Her successes and achievements - is threatened by an inward danger: the danger of the increasingly growing secularism. That is why we can say that this is the most secular century being the most religious one as well. Having all this in mind the question about Orthodoxy and the Church is nothing else but a question about life, an existential question. This is a question about life and death and the situation in which the world is in. It is important that everybody understands that this spiritual epidemic leads to destruction which will gradually ruin the foundations of the Church laid over the corner stone Who is Christ.

Key words: Orthodoxy, modern world, Church, danger, secularism, Christ

СОДРЖИНА

• ВОВЕД	6
• I ГЛАВА	8
1. ЦРКВАТА И ОПШТЕСТВОТО	8
1.1. Појава на индивидуална религиозност.....	9
1.2. Црквата и културата.....	12
1.3. Православието и младите.....	14
1.4. Црковната и државната политика.....	17
1.5. Христијанството во Европа и секуларизмот во Македонија.....	19
• II ГЛАВА	22
2. СЕКУЛАРИЗМОТ И НЕГОВОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ДУХОВНИОТ ЖИВОТ ВО ЦРКВАТА	22
2.1 Поим и суштина на секуларизмот.....	22
2.1.а Двојното значење на зборот “свет“.....	23
2.2 Религиозна секуларизација.....	26
2.3 Карактеристики на еден секуларист – член на Црквата.....	34
2.4 Секуларизирана Црква.....	35
2.5 Светскост (световност) во богословието.....	38
• III ГЛАВА	45
3. СРЕДСТВАТА СО КОИ РАСПОЛАГА ЦРКВАТА ВО ОДБРАНА ОД СЕКУЛАРИЗМОТ	45
3.1 Допринос на Црквата за обнова на општеството.....	49
• ЗАКЛУЧОК	57
• КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	60

ВОВЕД

Сведоци сме на едно време кое ни носи бројни искушенија и разорувања однатре. Разорување на човечкиот идентитет. Свесно или несвесно, постануваме учесници, од една страна, во процесот на расчовечување и дехуманизација, а од друга страна, во процесот на расцрковување на Црквата и разовоплотување на Бога.

Затоа и со право можеме да ја наречеме оваа епоха “постмодернистичка”, а во исто време и “постхристијанска”. Светот живее како да не постои Бог. Но, и ако постои, Он е некаде далеку, надвор од историјата, на периферијата на космосот. Ова е време исполнето со парадокси и противречности. Се забележуваат неверојатни успеси и напредок во материјална смисла, а од друга страна се случуваат страшни злочини, насилства и егоизам. Се гаснат големите идеи и идеологии на модерното време. Исчезнува традиционалниот начин на живот. Се повеќе царува хедонизмот во етиката, а платонизмот во политиката. Културата е претворена во пропаганда, а културните вредности постануваат плен.¹

Овој век, најповеќе од сите други придонесе на човекот да му обезбеди најдобри услови за живот. Среќата е сега сфатена како материјално и псевдоспиритуално задоволство, која постанува главна обврска за сите.² Од друга страна, пак, тој голем напредок што го постигнува човекот, му се враќа како бумеранг, но со спротивен ефект. Неговата личност и неговото достоинство се разоруваат и се сведуваат на минимум. Стилот на живот, принципите и начелата кои ги диктира ова време, иако на прв поглед делуваат човечни, сепак создаваат нов тип на човек, кој досега не постоел. Човекот постанува робот, машина, егоист, кој е отворен само за себе, во кого доминираат не добродетелите, туку за него не својствените карактеристики на огреволената природа: студенилото, грубоста, суровоста, себичноста, личниот интерес.

¹ Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, Београд 2000, 11

² Владета Јеротиќ, Ѓуро Коруга и Дејан Раковиќ, *Наука, религија и друштво*, Београд 2002, 80

Љубовта е сведена на страст, а пријателството на користољубие. Постои и љубов, но главно насочена кон власта, моќта и материјалното. Вистинскиот Бог е заменет со богот на богатството, Мамон. Тој (Мамон) му нуди на човекот лажна егзистенција, преживување во овој тежок век. Но, човекот иако Го има заборавено вистинскиот Бог, сепак, длабоко во себе копнее по слобода, живот и човечко достоинство, критериуми кои му се подарени од Бога.

Сите рани и трауми кои ги носи на себе современиот човек ги чувствува и православниот христијанин. Тие се одраз врз целиот Богочовечки организам на Црквата. Полека се разоруваат христијанскиот морал и христијанскиот стил на живот. Настанува некоја нова религија. Се создава христијанство без Христа и православие без Црква. Најновите технолошки достигнувања им наметнуваат на православните христијани безлични и институционални односи. Црквената организација и институции се бирократизираат и се оттуѓуваат од конкретните луѓе. Сето ова доведува до една духовна криза која се јавува во самата срж на Црквата.

Затоа, во она што ќе следи, ќе се обидеме да го разгледаме прашањето за секуларизмот, кое воедно е и суштинско прашање за целовитоста на човечкиот идентитет, гледан низ призмата на Црквата како Богочовечки организам и општеството како социјална институција во која се живее и дејствува.

І ГЛАВА

1. ЦРКВАТА И ОПШТЕСТВОТО

*“Вие сте телото Христово,
а пооделно - членови” (1Кор.12,27)³*

Вака светиот апостол Павле најпрецизно ни го објасни функционирањето на Богочовечкиот организам на Црквата, чијашто глава е Христос, а чиешто тело се нејзините верници. Како што сите органи заедно во човечкиот организам го сочинуваат телото, така и сите верници заедно сочинуваат едно исто тело, а тоа е Црквата.

Црквата и животот во Црква претставува заедница и живот во заедница. Таа не е само собир на индивидуи, луѓе кои се собрале на едно место и кои не се познаваат помеѓу себе. Црквата е собир на живи и конкретни личности собрани во името на Христос, обединети преку Духот Божји. Сите се едно помеѓу себе, собрани околу Христа и во Христа. Нејзините членови делат се помеѓу себе, а првенствено леб и срце.⁴ Во таа заедница секој човек, секој член е најголема светиња, икона Божја, а не непријател. Во тоа се состои и самата смисла на Црквата: да го прими и да го прифати ближниот свој. Да го сака ближниот свој, како што се сака самиот себе. Да го сака ближниот свој, како што Го љуби Бог. Овие се двете заповеди врз кои што се темели целото учење на Црквата и од кое зависи спасението на човекот. Оттука следи дека спасението на човекот не е можно без спасението на *другиот*. Православниот христијанин доживува најголема радост тогаш кога ќе го окрие пред светот своето лице и лицето на *другиот*- на Бог и човекот, и кога на крајот ќе успее да се огледа во него.

³ Свето Писмо, Библија, Скопје 2002, 219

⁴ Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, Београд 2000,81

1.1. Појава на индивидуална религиозност

Православието како начин на живот, не му се спротивставува на светот. Тоа живее во светот, но не е од овој свет. Егзистира во постмодерната епоха и затоа ги носи видливо сите рани и траги на патолошкиот дух на нашето време. Тоа е денес обвиено и со хетерогенизам и со плурализам. Во него се спротивставуваат разни начела: модернизам и конзерватизам, левица и десница, клирократија и демократија, интернационализам и национализам.⁵ Сето ова делува како да владее анархија во него. Православието денес ја има изгубено својата надворешна моќ, зашто остана без својата култура и без надворешниот православен амбиент. Тоа е распространето во дијаспората на модерниот свет. Но, во таа негова надворешност може да се крие неговата најголема моќ. Во него и денес има надеж и светлост, младост и живост, зашто тоа во своето битие ја содржи самата тајна на светот, човекот и Бог. А таа тајна секогаш е приемлива и интересна за современиот човек. Тој иако живее во едно разбранувано општество, сепак сака да восприема разни погледи на свет, разни религиозни и духовни искуства. На дофат му е секоја идеологија, секоја политика, секоја вистина и неvistина. И покрај сите лутања и перипетии, тој сепак не постана “имун” на православниот “лек за бесмртност” и вечноста.⁶

Личноста која е затворена во еден материјален свет, а со кој владее технократската зависност, логично е како дел од тој непоколеблив систем на природната технологија, да го развие пантеистичкиот дуализам во сооднос, човек - материја. Причината за пантеистичкото обожување на светот е директна последица на заканата од теророт на природните закони. Човекот во однос на емпирииската аморфност на материјата е господар, но во однос на механизмот на светот (природните закони) е подчинет. Во, ваквиот светоглед,

⁵ Истото, 325

⁶ Истото, 325

„божествената природа“ на` природните закони им дава двигателска моќ над материјата. Бидејќи „материјалноста“ на човекот е суштински поврзана со материјата, поинаку кажано, бидејќи човекот е „заложник“ на материјата, природните закони кои ја оживуваат материјата, се вдлабнуваат во самите корени на човечкото битие диктирајќи го и неговиот опстанок. Очигледноста на ваквиот склоп на околности, создава нова реалност за положбата на човекот во светот. Човекот е господар во оној дел во кој материјата е аморфна и дадена да му служи, а роб онаму каде што е ограничен од законите на природата.

Но, факт е дека денес модерниот човек нема прифатено во целост ниту една религија, туку само некои делови кои му одговараат. Тој си создава свои божества според своите потреби. А, Го обликува Бог онака како што нему му одговара. Се помалку се применува верата во Единиот Бог, како начин на живот, а се повеќе се идолатризираат среќата, утехата, забавата, уживањата, игрите, заборавот, како главни критериуми за *„идеален живот“*. Бог и верата во Бог се прифаќаат само во онаа мера доколку помагаат во остварувањето на тие цели. Религискиот релативизам, еклектицизам, синкретизам и плурализам⁷ кои се распространети скоро насекаде, доведуваат да се вообличи во човекот **индивидуалната религиозност** и побожност. Така, религијата се истиснува од јавниот и општествениот живот, а се манифестира само како индивидуално чувство и доживување. На тој начин доаѓа до приватизација на верата. Современиот свет не е против религијата, напротив тој е за неа, но е против Црквата и нејзината институција. Многумина има кои вака кажуваат: “Јас сум православен (римокатолик, протестант), но не сакам да припаѓам на ниту една Црква!”⁸

Оваа појава во себе носи длабоки корени кои мистично се поврзани со прашањето за човечката слобода и човечкиот авторитет. Укинувајќи ја апсолутната слобода на човекот, природните закони ја укинуваат и самата личност сместувајќи ја во претесните предели на механизмите. Современиот човек иако живее во политичка, економска и правна слобода, сепак се чувствува неслободен, односно слободно

⁷ Истото, 50

⁸ Истото, 51

неслободен. Тој чувствува празна слобода. А тоа е така зашто денешната современа теорија за човечките права и слободи, својот корен го има во западноевропскиот индивидуализам, либерализам и антропоцентризам, кои човекот го третираат како индивидуа, самозатворена и самодоволна монада⁹ која го гради својот идентитет на самиот себе. Главна цел во животот постануваат: среќата, слободата, користа и правата, а над нив не постои никаков надворешен авторитет, кој тоа би го ограничил. Авторитетот е сфатен како моќ над нешто, над некој, и како гушење на слободата, а слободата е сфатена, не како ослободување од гревот, страстите и злото, туку како ослободување од авторитетот. Како последица на сето ова човекот се побукува против секој авторитет, вклучувајќи го и авторитетот на Бога.

Нажалост, духот на религиозниот индивидуализам и проблемот со слободата и авторитетот се одразува во голема мера и на Православната Црква. Тоа конкретно се манифестира преку спорот меѓу клирокатското и демократското начело во Црквата, преку отуѓеноста, па и преку спорот, помеѓу свештенството и верниците. Епископите тежнеат да имаат апсолутен авторитет (власт) врз свештениците и народот. Свештенството тежнее, пак, да се ослободи од епископот. Поради тоа се појавуваат многу “здруженија”, “групи”, “братства”, во кои главна улога имаат дури и свештениците и во кои се негуваат свои лични статuti и програми. Во суштина, позади тоа, најчесто се крие желба за слобода од црковниот авторитет, кој го сочинува: соборот, синодот, епископот. Причина за тоа е нецрковното сфаќање на самата цел и улогата на православната теологија, како и тежнењето на поедини црковни авторитети да ја одделат теологијата од богочовечкиот живот на Црквата.¹⁰ Желбата за слобода од Црквата, а не слобода во Црквата, не е некоја општа појава, но страшна болест која има тенденција да го сведе православието во ранг на природна религија.

⁹ Истото, 48

¹⁰ Истото, 53

1.2. Црквата и културата

Божјиот план за Црквата како мистично тело Христово и културните текови во кои делува тоа тело не е тие да бидат разделени едно од друго. Тие всушност се неразделиви помеѓу себе. Бог уште кога го создаде човекот му даде една заповед: Да владее со сè што е создадено.¹¹ А Бог е Оној кој му помага на човекот во тоа дело, притоа давајќи му одредени заповеди кои воедно го одредуваат културниот тек на човечкиот род.¹² Човекот пазејќи ги тие заповеди, всушност ја исполнува својата задача, да го изобрази ликот Божји во себе. А тоа значи да постане културно битие кое не е можно да се оствари надвор од Црквата, надвор од благодатните дарови на Светиот Дух.

Имајќи го во предвид фактот дека денес човекот живее со намера целосно да се оддели од Црквата, со право може да се каже дека културата кај него е сведена на минимум. Поточно, тој ја преобразува онака како што самиот сака, во зависност од неговата психичка и духовна состојба. Тоа се одразува во сите културни области.

Јазикот на Библијата, т.е. црковниот јазик, преобразен во искуството на верата, некогаш беше универзален јазик во книжевноста. Затоа сите книжевни дела кои се настанати во тој етос на верата се секогаш актуелни, современи, блиски на човекот. А зошто е тоа така? Затоа што токму во нив човекот се открива самиот себе со сите свои недостатоци и проблеми, и наоѓа начин како истите да ги преобрази во доблести. Во нив, тој ја наоѓа таа духовна храна, зашто човекот уште од самото негово создавање е гладен по Бога¹³, копнее по Бога, по тој вдахновен Божји збор, кој раѓа, воскреснува, преобразува, ослободува и дава живот вечен.

Во модерната цивилизација веќе не е така. Книжевноста постана самоцел, самодоволно царство на вредности. Престана да биде израз на

¹¹ Свето Писмо, *Библија*, Скопје 2002,10 (1Мој.1,28)

¹² Анастасије Архиепископ Тиране и целе Албаније, *Глобализам и Православие*, Београд 2002,95

¹³ Свети Григориј Нисиски, *За устројството на човекот*, Скопје 2004,60

духот на аристократијата, а постана масовен производ кој е наменет за широка потрошувачка.¹⁴ Се разделуваат евангелието и книжевноста, Црквата и културата. Црквата го изгуби својот универзален јазик и влијанието врз светот. А книжевноста остана без вистинската сила и моќ. Го нема во себе Божјиот збор да вдахнува, да го покренува духот, да го насочува животот. Книжевниот јазик е осквернавен, без смисла и значење. Преку него се манифестираат само користа, страстите и пороците. Исто е и со уметноста. Наместо на платното да бидат изобразени ликовите на небесните жители, ликот на нашиот Господ Исус Христос, на Мајката Божја, денес се сликаат разните современи идоли на кои многумина им се поклонуваат. И музиката не е поштедена од овие случувања. Ангелското пеење и славењето на Бога изразено преку разните духовни песни кои имаат преображенски карактер е заменето со сатанистички песни во кои на многу таинствен начин, некогаш знајно, а некогаш и незнајно се слави сатаната и неговите дела. Тие песни делуваат како опиум за народот, посебно за младите кои не обраќаат внимание на зборовите кои се пеат, а во кои се слави сатаната како бог, и кои им даваат добро расположение и привидна радост.

А вистинската радост исчезнува. Затоа човекот сè помалку слави и празнува во вистинска смисла на зборот. Модерната секуларизирана цивилизација сè повеќе го разорува човекот како црковно битие, како хомо адоранс, битие кое слави и се радува.¹⁵ Празничните денови се доживуваат како бесмислени, празни денови, најчесто исполнети со прејадувања и релаксација, но придружувани и со неограничена потрошувачка. За време на празникот кај човекот се јавува силна желба за трошење, зад која се крие, според мислењето на многу психолози и социолози, длабока несмиреност, безнадежност, разочарување од светот и скриени пориви на насилство.

Се губи вистинската смисла на празнување и на црковните празници. Тие примаат карактеристики на световни празници. Малкумина се оние кои што празнуваат вистински, учествувајќи на светата литургија, преку која се пројавува небеската радост, преку која

¹⁴ Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, Београд 2000, 59

¹⁵ Исто, 62

се осветува времето, луѓето и сето создание, целиот косос. Малкумина се оние кои преку црковниот празник го доживуваат животот како радост, славење и игра. Но, повеќето ги празнуваат црковните празници поради обичаите, традицијата и националниот идентитет. Тие одат во храм да прослават само со тоа што ќе присуствуваат на светата литургија, но не и да земат активно учество во неа. Таму одат да ги задоволат своите верски потреби, да си најдат индивидуална утеха и привремено олеснување на душата. Едвај чекаат да заврши долгата празнична богослужба, па да преминат на главното: на забавата, рекреацијата, јадењето и трошењето на слободното време.

Оваа духовна криза е условена со кризата на самиот црковен идентитет.¹⁶ Современиот човек с повеќе губи било какво чувство за другиот, за претците, за културните вредности и традицијата. Тој ги превреднува сите вредности. Ја превреднува и смислата за храмот и музејот. Тој смета дека сите што ги посетуваат храмовите и музеите се заостанати, назадени со времето, конзервативни.¹⁷ Но, едно заборавил: дека Бог постои и делува во храмот, а претците и културната историја на човештвото делуваат во музеите. Овие две културни вредности даваат до знаење дека ништо во светот не може да постои само од себе, дека никој не е доволен самиот на себе, дека сите луѓе и сè што постои треба да биде спасено и сочувано, дека сите луѓе треба да се сакаат и почитуваат меѓу себе, да си разменуваат духовни, културни и материјални блага, да имаат едно самосознание дека овој свет претставува еден вид храм и музеј, кој заеднички треба да го изградуваат, почитуваат и да се грижат за него.

1.3. Православието и младите

Младите играат голема улога во остварувањето на црковно-општествениот живот на земјата, и од кои зависи понатамошниот културен тек на човештвото. Меѓутоа, времето во кое се живее има

¹⁶ Истото, 63

¹⁷ Истото, 68

огромно влијание врз формирањето на нивната личност: тука се секојдневните стихии, улицата, масовните медиуми, особено телевизијата. Уште од најрано детство, тие се препуштени на самите себе. Соочени се со невработеноста, големите социјални нееднаквости, предзнаците на еколошката катастрофа. Сето тоа кај нив создава чувство на беспомошност, безнадежност и бесперспективност. Како последица на тоа се јавува сеопшт бунт против суровите авторитети: родителите (заради нивното лошо воспитување), општествените институции (кои даваат лош пример), крутите црковни институции, па дури и против Бог (најверојатно заради лошата претстава за Бог како судија и безличен апсолут).¹⁸

Факт е дека младите пројавуваат особен интерес за многу религиозни вистини и вредности, како што се окултистичките и парапсихолошките феномени, религиозните философии на древна Индија и религиозниот мистицизам. Ова укажува дека младиот човек копнее по Бога, трага по Бога, но тој копнеж и трагање го модифицирал во разни облици на религиозност. Тој не прифаќа религија заради традицијата, туку само ако таа ги решава неговите егзистенцијални проблеми и потреби, ако е смисла на неговиот живот. Знае дека човечката личност во денешно време е обезвредена, па затоа бара да се почитува неговата личност. А токму тоа го нуди православието: да ја издигне човечката личност на највисок пиедестал. Во православието таа е најголема светиња и никој не смее ништо да и направи. Заради тоа православието е лесно приемливо за младите. Тие за темелни вредности ги сметаат љубовта и заедницата, а во нив, макар и несвесно се открива тајната на христијанскиот живот- љубовта. Љубовта е онтолошко својство за секоја личност. Таму каде што нема вистинска љубов спрема Бог, нема ни вистинска љубов спрема човекот. Тие две се нераздвојни една од друга. А кон сето тоа се стреми младиот човек. Тој исто така, е борец, спремен секогаш да учествува, амбициозен, со тенденција да преобразува. Токму заради тоа се среќаваат млади кои активно учествуваат во науката, уметноста, политиката, и воопшто во

¹⁸ Истото, 75

другите општествени случувања. А автентичното православие бара од секој член да не биде пасивен набљудувач, туку **активен учесник** во сите области на животот на Црквата. Тоа повторно говори колку православието им е блиску на младите и колку им овозможува тие да се развиваат како здрави и целовити личности.

Голема утеха и голема радост претставува тоа што денес многу млади станаа активни членови на Црквата. Тоа дава надеж за препород не само на Црквата, туку и на општеството во која таа делува.

Црквата не може да одговори и да ги реши сите прашања и проблеми со кои се соочува младиот човек. Но, затоа, пак, може да укаже на некои основни предуслови кои се неопходни за препород и преобразување на општеството.

За сето ова од големо значање е и верското образование на младите, од кои зависи иднината на човештвото. Веронауката првенствено има за цел да го обликува образот Божји во човекот, да го пренесе искуството на верата, да ја обликува христијанската свест и поглед на свет и сето тоа да го примени во конкретниот живот. Со еден збор таа подразбира активно воведување во литургискиот и светотаински живот на Црквата и учествување во него.

Но, што се случува денес? Под влијание на реалниот социјализам, Црквата е истисната, т.е. протерана од општеството и со тоа таа нема скоро никакво влијание во јавниот живот. Ваквата загуба придонела да се развие образование кое најчесто создава “промашени и недовршени луѓе, често и интелектуални инвалиди”.¹⁹ По паѓањето на марксистичката идеологија се прават напори за повторно воведување на веронаука во училиштата како факултативен предмет. (Кај нас, слава Му на Бога, тој план е во почетна фаза на остварување). Што се однесува до образованието во црковните училишта, тоа е сведено само на интелектуално ниво. Тоа подразбира само стекнување на знаење, собирање на готови информации, на “бубање” дефиниции кои брзо се забораваат. И така, овие училишта, не ретко, во самата своја суштина, постануваат копија на протестантските и римокатоличките образовни

¹⁹ Истото, 85

системи и институции, каде знаењето е сведено само на знаење како “информација”.²⁰ Учењето се одвива по пат на логички операции и научни методи систематизирани во разни науки, катихизиси, догматско-етички прирачници... Така православието се претвора во идеократски систем, со строго религиозно- морална доктрина во која главна улога имаат казните и забраните. А праксата која е главен извор на црковното богословие е сведена на формализам.

Погрешниот систем на верското образование, недоволната заинтересираност на самите професори, како и формалното учење на учениците, засновано само на знаење, без активен живот во Црквата, се еден од главните фактори кои придонесуваат Црквата да претрпи разорување и одвнатре и однадвор. За сето тоа време многу луѓе прибегнуваат кон разни секти, сатанистички, астролошки и други окултистички заедници.

1.4. Црковната и државната политика

Како дел од општествениот јавен живот кој ги регулира односите во една држава е и политиката. Православната Црква гледана од социјална страна претставува културен и политички феномен. Бидејќи делува во времето и просторот, не е возможно таа да нема политички импликации.

Црковната и државната политика на христијанскиот Исток се два вида на политика кои, сè до 19 век се условуваат заемно. Тие се различни помеѓу себе, но сепак не можат апсолутно да се разделат. Затоа и кај православните во текот на многу векови, единствен политички идеал било да се воспостави една хармонија, согласност помеѓу два различни вида на политика, помеѓу два различни вида на власт: власта на свештенството и власта на Царството (Империјата). Идеален поредок подразбира рамнотежа помеѓу Црквата и државата, аналогно на односот и рамнотежата помеѓу душата и телото. Носителите

²⁰ Истото, 94

на државните функции мораат да ги почитуваат црковните канони, а членовите на Црквата, државните закони.²¹

Византија се потруди да создаде една цивилизација која ќе претставува универзално христијанско општество управувано од еден цар, а духовно раководено од Црквата. Но, се случи трагедија. А корените на таа трагедија лежат во византискиот систем: државата да постане суштински христијанска. Основната грешка лежи во византиската теократска мисла, заснована на еден облик “остварена есхатологија”, како Царството Божјо веќе да се јавило во сила, и како Византиското Царство веќе да било манифестација на таа сила во светот и историјата.²²

Под влијание на многу околности, пак, на христијанскиот Запад преовладувала идејата за создавање на “христијанска држава”,²³ т.е. Црква без држава, чиј идеен творец бил Бл. Августин. Но, ваквите обиди завршиле трагично, со трансформација на Црквата во државата. Символ на таа средновековна христијанска држава е Ватикан.²⁴

Православието никогаш не се залагало за Црква без држава, ниту пак, за држава без Црква, ниту за клерикална или теократска држава. Тоа се залага за сопостоење на Црквата со државата како две реалности кои можат и треба да соработуваат, притоа внимавајќи да не се пречекорат границите на таа соработка.

Во почетокот на 19 век доаѓа до еден пресврт во политичката философија кај традиционално православните народи. Тогаш започнува еден сеопшт процес на “европеизација” на христијанскиот Исток. Црквата и државата застануваат на две различни страни. Се создава идеал на секуларна и лаичка држава. Под влијание на политичките идеи кои се пропагираат на Запад се вообличија идеи за националниот и државниот суверенитет, во кој е негирана секоја божествена улога во политиката и историјата. Државата и нацијата постануваат нови божества на кои можат граѓаните да се поклонуваат. Црковната самосвест ослабнува, а со тоа и нејзиното влијание во општествениот живот. Православните

²¹ Истото, 256

²² Јован Мајендорф, *Византиско богословие*, Крагујевац 1989, 261

²³ *Православна Црква и Римокатолицизам*, Лио 2002, 95

²⁴ Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, Београд 2000, 250

постануваат “малцинство” и таму каде што биле стопроцентно мнозинство. За краток период исчезнуваат православните држави, општества и култура. Во сè, па дури и во политиката, триумфира европскиот Запад над европскиот Исток. Се нагласува западниот стил на живот и мислење. Иако со закаснување од еден век, источните земји верно и со голем ентузијазам, го следат европскиот процес на “модернизација” и “демократизација”- барање на слобода на човековите права²⁵, небаре човекот е заробен овде на земјата. Демократијата како живот и начин на мислење сè повеќе станува актуелна кај луѓето, кои очајно бараат спас од тешкиот товар на животот.

Сите промени кои се случуваат во денешно време, а кои се однесуваат на разни области од општествениот живот на луѓето, индиректно или директно влијаат и врз животот на Црквата. Тие промени, (кои кај некои предизвикуваат чувство на радост и успех, а кај некои загриженост), всушност се обвиткани, поточно замаскирани со една духовна болест која се шири со неверојатна брзина и која ги заразува скоро сите делови од оваа планета. Тоа е опасноста од секуларизмот.

1.5 Христијанството во Европа и секуларизмот во Македонија

Луѓето што на еден или друг начин, свесно или несвесно, се борат против христијанството си поставиле задача; да го изгонат христијанството од европската општествена реалност, да го претворат во приватна работа на одделни индивидуи. Христос ја создал Својата Црквата — не за „лична употреба” — туку за Црквата јавно да го открива своето присуство во општеството, да може да работи за преобразување на светот. Затоа Црквата треба да има право да присуствува активно и во општествените дискусии, каде што отворено ќе ги искажува своите гледишта, и во државниот образовен систем, каде што ќе има право да ги воспитува своите деца во христијанска духовна свест.

Одделувањето на Црквата од државата секогаш е условно и релативно, тоа не може да биде апсолутно на надворешно ниво на

²⁵ Истото, 257

животот. Црквата со илјада врски е поврзана со царството на кесарот. Мора да има радикална религиозна поделба на двете царства — на Божјото и на кесарот. Тоа и значи дека Црквата мора да биде слободна и дека „Божјото“ никогаш не смее да му го дава на „кесарот.“ Слободата ја задолжува Црквата сама да пројавува голема духовна енергија, во својата мисија да не се препушта и да не очекува премногу од државата и нејзините институции. Но, на надворешно историско ниво државата проникнува во сите пори на животот и Црквата претставува составен дел на државата. Макар што нема официјална и владеечка религија во државата, сепак православната Црква не може да не зазема особено место во Македонија, за македонскиот народ. Тоа не се определува со државни привилегии за православната Црква, туку со нејзината црковна, религиозна предност, нејзината врска со срцето на македонскиот народ, со духот на македонската историја. Тоа нејзино заслужено место мора да се почитува. Христовата Црква е должна да стане преовладувачка духовна, внатрешна сила на македонската држава. Македонската држава по форма нека биде светска/секуларна, а по дух христијанска, за во неа да не победи сверскиот принцип, макар и во најпрогресивен, демократски облик. Како што за државата е неприфатлива теократијата, исто така, не помала опасност претставува и изгонувањето на верата од општествениот живот, т.е. радикалниот секуларизам. Обете крајности се штетни за формирањето на здрава социјална средина.

Идентитетот на Европа не е секуларистички или неутрално-религиозен. Европа е со многу длабоки христијански корени кои со векови се граделе. Европа пред христијанството била само географски поим. Нејзините жители биле разграничувани на оние кои живеат во границите на Римската империја т.е во икумената, и оние кои живеат зад тие граници и кои вообичаено биле нарекувани „варвари.“ Многу опасно и истовремено тажно е вештачки да се омаловажат христијанските корени во современа Европа. Не се спомнува дека во Европа најбројни се христијаните. Макар што таа отсекогаш била место каде што се сретнуваат различни националности, религии, јазици, сепак христијанството е основата на која се гради целата европска цивилизација и затоа е нечесно тоа да се одрекува.

Денес во народот се урнати старите општествени идоли, но се започнува со градење на нови идоли, идоли на “демократијата,” на “евроинтеграцијата” и сл.

Философот Владимир Соловјов пред стара Русија го поставил прашањето: „Каков Исток сакаш да бидеш; Исток на Ксеркс или на Христос?” (Персискиот цар Ксеркс, 486-465 пр.Хр., е опишан како неенергичен, безкарактерен, лесно потпаѓал под туѓо влијание, но се одликувал со самоувереност и суетност.) Современа Македонија е исправена пред слично прашање, зашто „Ксеркс” како прототип може да ја означува и кратковидата демократија. Во демократијата може да се разоткрива човечкиот образ во кој се одразува Божјиот образ, но таа може да го промовира и сверскиот образ.

II ГЛАВА

2. СЕКУЛАРИЗМОТ И НЕГОВОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ДУХОВНИОТ ЖИВОТ ВО ЦРКВАТА

2.1 Поим и суштина на секуларизмот

Пред да се објасни терминот **секуларизам**, потребно е да се даде до знаење дека религијата и секуларизмот немаат исто значење. Иако, многумина ги поистоветуваат, сепак, тие се различни помеѓу себе.

Етимолошкото значење на терминот *секуларизам*, доаѓа од латинскиот збор *saeculum*, што значи век, долга низа на години, човечки век. Во средновековната литература со овој збор се означувал овоземниот, световен живот.²⁶ Терминот *секуларизација* произлегува од новолатинскиот збор *saecularistatio*, и значи **светскост**²⁷ (световност), претворање на светото во световното, приврзаност кон времето и условите на времето. Тоа во својата суштина означува “крајна спротивставеност на светоста”.²⁸

А зборот *религија* произлегува од латинскиот глагол *religare*, што буквално значи врска, да се воспостави врска со нешто и некого.²⁹ Sprema тоа, религијата претставува мост, помеѓу Бог и човекот, или пак помеѓу човекот и светиот предмет. Ова не е случај и со православието. Православието е единственото верување кое го премости тој “јаз” својствен за секоја религија, затоа што за своја основа го има Логосот Божји Кој е изворот на животот. И затоа со право може да се каже дека православието е вера во Троичниот Бог, живот во Бога и со Бога, а не религија, која само нè поврзува со Него.

²⁶ Радован Биговиќ, *цит. дело*, 187

²⁷ Ертеј, Митрополит на Нафпакт, "Секуларизам во Црквата, богословието и пастирската грижа", *Православен Пат*, Списание на Скопска Епархија 2007, број 20

²⁸ Протоѓакон Ратомир Грозданоски, "Секуларизам", *Дијалози за Македонија*, втора сесија, Скопје 2007, 86

²⁹ Радован Биговиќ, *цит. дело*, 187

2.1.a. Двојното значење на зборот „свет“

Зборот свет има две значења во Библијата и делата на светите отци. Првото е дека свет е Божјото создание, целокупното создание; второто е – страстите и сè што го карактеризира духот на телото на кое му недостасува Светиот Дух.

Светот е созданието. Тоа е наречено така зашто е украс, накит („козмос“ – свет, на грчки, а „козмема“, што е од истиот корен – украс, накит). Православното предание вели дека светот е позитивно дело на Бога. Тој не е копија на некој друг реален свет, светот на идеите, тој не е остаток од урнатината на вистинскиот свет, ниту создание на некој помалечок бог. Изразот во Символот на верата – „Верувам во единот Бог, Седржител, Творец на небото и земјата, на сè видливо и невидливо“ – била артикулирана за да пресретне едно еретичко учење на извесни древни еретици кои тврделе дека светот е создание (творба) на еден помалечок бог. Значи, светот е Божјо создание, украс, накит. Бог го создал светот со Неговата несоздадена енергија, зашто Бог е создател според енергијата, а не според суштината.

Карактеристично е што на крајот од создавањето, Библијата забележува: „и Бог виде дека беше добро“. Бог не само што го создал светот, Тој исто така го одржува светот со Своите несоздадени промислувачки енергии. Значајно е Христовото искажување коешто ја демонстрира Божјата љубов за светот: „Зашто Бог толку го возљуби светот, што Го даде Својот Единороден Син, та секој што верува во Него да не загина, туку да има вечен живот“ (Јован 3,16). Главниот израз на Божјата љубов кон светот беше Христовото воплотување и спасението на човекот. Најпосле, човекот е мал свет (микрокосмос) во големиот свет (макрокосмосот) и сумирање на целото создание. Зборот „свет“ во смислата на Божјо создание може да се најде во неколку библиски пасуси. Кога Јован зборува за Христос и воплотувањето на Синот и Слово Божјо, вели: „Во светот беше и светот преку Него постана, но светот не Го позна“ (Јован 1,10). Во неколку пасуси е, исто така, кажано дека иако светот е Божјо создание, тој може да стане мамка на лукавиот, бидејќи лукавиот го измамил Адама во рајот преку светот, преку

созданието. Затоа Господ заклучува: „зашто, каква полза е за човек ако го придобие целиот свет, а на душата своја и напакости?“ (Матеј 16,26). Второто значење на зборот „свет“ е –грев, страсти на телото (плотта), духот на телото, духот кој е лишен од животот и енергијата на Светиот Дух. Во оваа смисла зборот „свет“ се среќава во Библијата неколку пати. Јован често го користи зборот „свет“ за да означи Божјо создание, целокупното создание. Во други случаи го користи истиот збор за да ги означи страстите на плотта, сè што го држи човекот настрана од Бога или што го држи човековиот живот надвор од Бога. Типичен пасус е следниов: “сè што е во светот... од овој свет” (1.Јов. 2,16). Јован не бара од нас да не го сакаме созданието, Божјото создание, туку да не ја сакаме желбата на телото, желбата на очите и гордоста на животот, што всушност го сочинува она што се нарекува свет. Во Посланијата на апостол Павле постои еден карактеристичен пасус што покажува дека светот, од една страна, е желбата на очите и гордоста на животот, сите надворешни нешта кои стануваат мамката на лукавиот и нè мамат; од друга страна, светот се страстите на душата, т.е.противприродното движење на силите на душата. Свети Павле вели, „а мене, да не ми даде Господ да се фалам со ништо друго, освен со крстот на нашиот Господ Исус Христос, преку Кого за мене светот е распнат, а и јас за светот” (Гал. 6,14). Апостолот не се гордее со неговото потекло, со неговиот статус на римски граѓанин, со фактот дека Го видел Христа во Неговата слава, туку само со крстот Христов преку кој тој го усмртил светот. А тоа се случило на два начини. Прво, светот бил распнат за него, потоа тој бил распнат за светот.

Во првиот случај, ѓаволот повеќе не можел да го мами со надворешна дразба. Во вториот случај, тој целосно се ослободил од светот на страстите и желбите, кој постои во него. Во светоотечките текстови зборот „свет“ го среќаваме во овие две значења. Свети Григориј Палама поучува дека светот како Божјо создание не треба ниту да се презира, ниту да се мрази. Во ова значење човекот треба да го користи светот за свое одржување. Но, постои опасност, во секој случај, и кога човекот го гледа светот како Божјо создание, да го гледа исто така и како ѓаволска измама; зашто ѓаволот навистина знае како да го искористи светот за да

го измами човекот. Во Светото Писмо се вели дека ѓаволот е цар на светот. Толкувајќи го овој термин, свети Григориј Палама укажува на тоа дека Бог, Кој го створил светот, е вистинскиот цар на светот. Ѓаволот е наречен така бидејќи господари со светот на неправдата и гревот. Навистина, злоупотребувањето на битијата, нашето страствено владеење со светот, светот на неправдата, расипаната желба и ароганцијата”, овие нешта го сочинуваат светот чиј цар е ѓаволот. Овде е јасно дека „свет” значи грев и страсти. Свети Василиј Велики, расправајќи за заминувањето на човекот од светот, вели дека тоа не претставува бегство од светот, не е излегување на душата од телото, како што тврделе старите философи. Тоа е попрвин отсуство на приврзаност кај душата за телото. Обично, кога Отците зборуваат за телото, тие не мислат на телото како такво, туку на духот на похотата, страстите на плотта и обожувањето на телото. Отците зборуваат за светот токму во овој контекст. Теолепт Филаделфиски вели, „ја нарекувам ‘свет’ љубовта кон материјалните предмети и кон плотта”. Оној што е ослободен од овие нешта, „станува сличен на Христа и ја стекнува Неговата љубов”. Свети Исак Сирин, вели: „кога сакаме да ги именуваме сите страсти, ги нарекуваме свет”. Токму оваа смисла на зборот „свет” е употребена во терминот „светскост” и истата смисла ќе ја употребуваме понатаму. Светскост е искривување на човекот од духот на плотта и страстите. Кога нашиот живот е пронижан од страсти, од светот на неправдата, и кога водиме еден таков живот внатре во Црквата, и размислуваме и се обидуваме да бидеме богослови на таков начин, тоа се нарекува светскост. Светскост е отуѓување на животот од Бога, кога не бараме заедница и единство со Него, кога се приврзуваме за земни работи и кога сите работи и сите прашања во нашиот живот ги разгледуваме надвор од Божјата волја. Човек може да тврди дека светскоста е синоним за човекоцентричност.

Зборот *saecularis* = световен, со своето значење упатува на световната страна животот, наспроти животот кој се раководи со духовни критериуми и вредности. Во оваа смисла и самиот термин секуларизам, прв пат го употребил во 1846 г. Џорџ Џејкоб Холиок, за да го обележи „обликот на мислење кое се грижи само за прашањата чии области

можат да бидат почувствувани преку искуството на овој живот”. Според секуларизмот; „добро е да се прави добро, независно дали постои друго добро или не, доброто на сегашноста е добро и добро е да се тежнее кон тоа добро. Забележително е дека секуларизмот настанува како опозиција на „другото добро”, односно на христијанското разбирање на добродетелта. „Христовото добро” е добро затоа што е во направено во Божјо име: „Кој ќе ве напои со чаша студена вода во Мое име, затоа што сте Христови, вистина ви велам, нема да ја изгуби својата награда.”

2.2. Религиозна секуларизација

Денешното време е време на **религиозна секуларизација**. Самата религија си добива световен, профан карактер. Таа е секаде застапена: во книжевноста, во уметноста, музиката, етиката, архитектурата, па и во религијата. Религијата, а особено христијанството, ги напуштаат своите вредности, своите цели и се потчинуваат на целите и вредностите на секуларизмот. Такво тежнеење постои и кај Православната Црква, која пројавува огромен интерес да се прилагоди на “духот на времето”. А што значи тоа? Тоа значи Црквата да се прилагоди на светот и времето во кое делува, а не да го прилагоди светот и времето кон Црквата. Тоа значи Црквата сè повеќе да стане световна, да се секуларизира, а не светот сè повеќе да го воцркови. За тоа сведочат либералистичките сфаќања, актуелни во денешно време, според кои секуларизмот претставува еден вид прогрес кој го намалува влијанието на религијата и Црквата врз човечкиот живот.³⁰

Соочени сме со фактот дека секуларизацијата се родила во Црквата. “Христијанството, од времето на светиот цар Константин Велики и неговиот Милански едикт 325 год. постанува државна религија во Римската империја и светот се изградува како верска и христијанска цивилизација, сè до Француската револуција, кога започнува секуларизмот во светот. Дотогаш верската идеологија била мерка на сè и

³⁰ Истото, 188

таа била во основа и на законот, и на правото, и на науката, и на севкупниот живот во општеството. Сè било во знакот на крстот, кој што бил поставуван не само на храмовите и гробовите, туку секаде и на сè, па дури и на мечовите и оружјето. Сè било сакрално, побожно и обредно: и уметноста (сликарство, вајарство, копаничарство, музика), и книжевноста, и науката, и целото културно богатство.

Сето ова завршува со хуманизмот и ренесансата, кога се изменува целиот поглед на светот и се случуваат три новости:

- во политиката-Француската револуција;
- во идеологијата-просветителството и
- во општеството- либерализмот.”³¹

Од тогаш во христијанството се случуваат негативни промени кои придонесуваат тоа да добие световен карактер. Кои биле тие промени?

За верниците најважна била традицијата и обичаите, а не христијанскиот светоглед, а најмалку христијанскиот живот според Евангелието. На тој начин се создала поволна почва за создавање на разни празноверија, кривоверија, пагански обичаи и магиски верувања, кои вешто се скривале зад црковните обреди и обичаи. За жал клирот заслепен, сето тоа не го гледал и не реагирал на случувањата, пазејќи го својот комодитет и великодостојништво, а народот сè помалку си ја познавал својата вера. Затоа, пак, опаѓал бројот на посетите на богослужбите, а верниците постанувале пасивни и рамнодушни. На тој начин, верската цивилизација, полека, но сигурно, се заменува со модерната световна цивилизација. Се утврдувала секуларизацијата, кој главно ја произведе клирикализмот во Црквата. Секуларизмот се јавува како природен процес и продукт на верската индиферентност.³²

Процесот на секуларизација во општеството се одвивал преку три идеологии: *либерализам, комунизам и нацизам*. Од овие три идеологии, двете се распаднале и го дочекаа својот крај, додека, пак, либерализмот остана како нова идеологија во граѓанско-демократското уредување на државите. Тој се карактеризира со дејствување против верската идеологија, од кое, понатаму, произлегува атеизмот. Во прво време,

³¹ Протоѓакон Ратомир Грозданоски, *цит. дело*, 86 -87

³² Истото, 87

либерализмот создава нови услови за однос кон верското, црковното и светото, па на тој начин тој е повеќе за световното, отколку за безбожното. Тоа е всушност првата фаза во која се пројавува секуларизацијата, потоа за да продолжи да дејствува во блага форма како атеистичка. Појавата на секуларизмот придонесува да дојде до менување на теоцентричната слика за светот и човекот; до развој на индустријализмот, преку кој науката и технологијата го доживуваат својот врв, гаснејќи го духот на човекот; и до развој на постиндустријализмот, во кој доаѓа до трагично опаѓање на духовноста кај современиот човек.³³

-Иако оваа појава потекнува генерално од времето на ренесансата, сепак својот врв го достигнува во последните два века во евроамериканската култура. На некој начин, секуларизмот е правно верификуван, зашто скоро во сите земји дојде до *одвојување на Црквата од државата*. Токму преку овој процес започнува и се одвива самата секуларизација. Улогата на Црквата се сведува на тоа, таа да се занимава само со духовни работи, без никакво мешање во јавниот живот, зашто тој е ресор на државните институции. На тој начин на човекот му се наметнува двострук начин на живот: световно- религиозен и програмирано- технолошки. Во прво време, Црквата започнува да го негира и одрекува ваквиот начин на живот и култура, потоа за да почне да се потчинува на истиот и да го прифаќа двострукиот живот како нормален вид на живеење. Така се создадени секуларизирана вера и религиозност чијашто суштина првенствено означува практична негација на Бога и Неговото присуство во животот.

-Друг начин преку кој се секуларизира современото општество е *рационализацијата на општеството и животот*. Во сè се применува разумот, и сè се оправдува преку разумот. Современото модерно општество, а воопшто, и самиот живот се креира и се уредува не според моралните вредности, туку според рационалните. На тој начин, секуларизмот ја прогонува верата и моралот од животот на денешните луѓе.

³³ Истото, 88-91

-Секуларизација постои и во *урбанизмот*. Градовите се сè повеќе верски рамнодушни. Тоа особено е изразито во центрите на градовите, за разлика од преградијата каде што сè уште се одржува верскиот живот.

-Исто така, и *индустријализацијата* претставува процес преку кој се одвива секуларизмот. Се тежнее кон тоа за краток период да се создаде нова современа машина, да се усоврши технолошкиот процес и навреме да се пласира производот. А верата и Бог се забораваат. Со тоа се создава еден нов начин на живот, којшто е без вера.

-Петтиот процес преку кој се одвива секуларизмот е *индивидуализацијата*. Во современото општество најмногу се нагласува приватизацијата, а од неа се раѓа индивидуализмот и егоцентричноста. Современиот човек ја сфаќа религијата како свое, лично чувство и доживување кое не треба да го споделува со никој друг. Секој си е сам за себе доволен, секој сам си развива дејност. Секој сака сам да се моли, сам да се спасува, без да се интересира за другиот. На тој начин на верата ѝ се заканува опасност од приватизација.³⁴

Секуларизмот како социолошка и културолошка појава има две основни карактеристики: *денуминизација* и *хоминизација*.³⁵ Првата претставува процес на човекова еманципација од Бога и потискување на совеста на човекот за постоењето на светост и вечност. А хоминизација подразбира дека човекот е самодоволно битие, кое што живее и делува само во овој свет и на кого не му е потребен никаков трансцедентен Бог, ниту пак, вечност. Тој си е сам на себе бог кој со помош на техниката и науката ќе владее на земјата и со земјата, и на тој начин ќе оствари земско царство полно со изобилни материјални блага. Тоа е и неговата цел во животот: да си изгради нова вавилонска кула и да ужива во нејзините плодови. А Бог Кој постои само како идеја, како причина на светот, нема никаква врска со светот и човекот.

Тешко е да се каже што сè влијаело врз создавањето на модерната секуларизирана религиозност. Секако дека постојат повеќе фактори, меѓу кои најважни се западното јуридичко сфаќање за Бог,

³⁴ Истото, 92-94

³⁵ Радован Биговиќ, *цит. дело*, 189

хеленскиот рационализам, кој преку бл.Августин влегол во европската теологија и философија, реформацијата на Мартин Лутер, француската револуција, појавата на сциентологијата како наука и религија без Бога итн.³⁶

Без оглед на тоа колку современата култура на прв поглед изгледа безбожно и посветовувано, сепак таа во својата суштина носи нов облик на религиозност, а тоа е секуларизирана религиозност. Маската преку која се крие секуларизмот е *хуманизмот*, чијашто девиза гласи: човекот е смртно битие.³⁷ Тоа е во суштина неговиот прогрес. Затоа секуларизмот, воедно е религија на “човекобог”, наспроти православието кое е вера во Богочовекот. Секуларизмот си има своја етика, свои вредности, своја есхатологија, апостоли, свети места, ритуали, своја мистика и милиони верници. Неговата мисија е, пред сè, хуманистичка, чиј критериум не е веќе откривањето на Вистината, туку давањето помош, но секогаш со други намери. Тоа проповеда братство, еднаквост, рамноправност, љубов, правда, самопожртвување - сè освен Богочовекот Христос, Кој му е најголемиот непријател. Методите со кои се служи секуларизмот за остварување на своите цели е секако науката, која понекогаш и сама се претвора во религија. Така, Огист Конт, основач на модерната социологија, сметал дека самата наука не е доволна да го спаси човештвото, па затоа се залагал да создаде нова религија, т.е наука која би ја заменила “старата вера”. Тој ја создал хуманистичката религија во која, наместо Бог, предмет на најголемо почитување и славење постанал човекот.

Но, за најревносен апостол на секуларизмот се смета германскиот философ и материјалист Лудвиг Фоербах, кој во своите идеи ги пренел сите божествени својства на човекот. Тоа се гледа преку неговата општопозната мисла, која гласи: “човекот е она што јаде”.³⁸ А што тој јаде и поради што? Ова е непотребно и несуштинско прашање за Фоербах. За него “хранењето” претставува само материјална функција. Всушност, и не знаејќи, тој ја искажал најрелигиозната идеја за човекот. А тоа е

³⁶ Истото, 191

³⁷ Преподобни Јустин Ѓелијски, *Пут богопознања философске урвине*, Београд 1999, 280

³⁸ Протоереј Александар Шмеман, *За живот света*, манастир Хиландар 2004, 15

дека човекот е гладно битие. Но, гладен по Бог. Секоја глад и секоја жед, всушност, се глад и жед за Бог. Бидејќи сè што е создадено од Бога е благословено, и како такво тоа сведочи за Неговата мудрост, присуство, љубов и откровение: *“Вкусете и ќе видите колку е добар Господ (Пс.33,8).”*

Секуларизмот, доколку се преведе на јазикот на богословието, не е ништо друго, освен христијанска ерес која во себе ги апсорбирала сите останати ереси. Тоа е ерес на *”разовоплотување на Логосот Божји”*,³⁹ ерес на расцрковување на животот. Тоа е нихилизам, одрекување на човековата слобода и човекот како богослужбено битие, како хомо адоранс, т.е. човекот за кого служењето на Бог претставува суштински чин.⁴⁰ Тоа е нова вера во човекот како бог, а не вера во Богочовекот. Во него на модерен начин е обликувано претхристијанското идолопоклонство чие учење се засновува на паганско - хеленското сфаќање на светот и човекот. Затоа денес, секуларизмот тежнее да ја посветува Црквата и да ја замени со новото идолопоклонство - служењето на светот. Иако тежнее кон тоа да се ослободи од класичната вера, секуларизмот во овој свет си има создадено свој *“пантеон”* на нови божества: *историјата, државата, нацијата, марксизмот, психоанализата, материјалните вредности.*

Модерниот човек, откако Го отфли Бог од себе, ја обоготвори *историјата* и на неа ѝ препиша божествени својства. Таа за човекот постана натприродна сила, помоќна од него. Човековата судбина е во нејзини раце, и целото човештво зависи од неа. Трагедијата на *“новоформираното божество”* на човекот се состои во тоа што историјата целосно се оддели од есхатологијата и христологијата. Кај многу научници и римокатолички и протестантски теолози актуелен е историскиот модел на Христа, отколку еклисиолошката свест за вечно присутната богочовечка личност на Синот Божји, Спасителот на светот.⁴¹

³⁹Радован Биговиќ, *цит. дело*, 190

⁴⁰Протоереј Александар Шмеман, *За живот света*, 82

⁴¹Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, 193-194

Како предмет на обожување во новото време постанува и модерната, секуларизирана и од Црквата одвоена *држава*, која на себе си ги презема сите верски и црковни функции. Таа бара апсолутна послушност и апсолутна покорност. Секој оној кој не ја исполнува таа должност, прави смртен грев. Човекот мора да се поклонува на нејзината “спасоносна” идеологија, а воедно и да ја брани, во спротивно постанува нејзин непријател.⁴²

Во новото општество, *нацијата и традицијата* сè повеќе стануваат самоцел и добиваат метаисториски својства. Националните интереси се издигнуваат над црковните интереси. И наместо нацијата сè повеќе да се воцрковува, Црквата започна да се национализира и да им служи на националните интереси. Националните вредности постануваат најголема вредност за човекот. Тие се негово божество, негов култ и негова религија.⁴³

Иако, во изминатите неколку децении, *марксизмот*, (како философски правец со огромен углед и удел во светот) се потруди да се оддели од религијата, сега сам постана религија, која претставува философија на живот. Проповеда решавање на егзистенцијалните прашања, се залага за совршено социјалистичко општество, кое ќе биде ослободено од грев и експлоатација. Затоа многумина му се поклонуваат мислејќи дека таму е спасението и дека таму ќе го најдат економското преображение.⁴⁴

Психоанализата е најпривлечна појава во овој век. Зошто? Затоа што во себе носи религиозен дух, и се јавува како надомест на самата вера. Таа денес делува како сеопшт поглед на свет. Човекот си ги измива своите грешки (не гревови) со помош на разумот, кој за него претставува Месија.⁴⁵

Најпочитувано божество кое има најголем број на верници во овој секуларизиран век, се *парите*-најважната материјална вредност.⁴⁶ Сè се врти околу парите и сè се прави заради парите. Лаги, и кражби, па дури и

⁴² Истото, 194-195

⁴³ Истото, 196-197

⁴⁴ Истото, 198

⁴⁵ Истото, 202-204

⁴⁶ Истото, 204

убиства. Стекнувањето на материјално богатство е главен приоритет кај современиот човек. Таму е центарот на лична среќа и задоволство. Поклонувањето на ова божество, значи целосно отфрлање на вистинскиот Бог, зашто е кажано: *“Никој не може да им слугува на двајца господари: оти, или едниот ќе го замрази, а другиот засака; или кон едниот ќе се приврзе, а другиот ќе го презре. Не можете да им служите на Бога и на Мамона.”*(Мт. 6,24).

Секуларизацијата на Црквата, поточно нејзиното посветовување се состои од изопачување на начинот на живеење и на вистинската вера. Таа е поврзана со страстите, па според тоа демнее во Црквата уште од почетокот на нејзиното постоење. Во рајот Адам се обидел со помош на својот разум да ги толкува заповедите. Дури и по Педесетница имало случаи што го откривале човекоцентричниот начин на мислење и живеење на некои христијани. Очигледен доказ за тоа се гностиците и другите еретици кои се појавиле во тоа време. Но, главно посветовувањето на Црквата започнало по прекилот на прогоните. За време на прогоните христијаните верувале и живееле во вистината. Кога државата престанала да ја гони Црквата, кога христијанството постанало државна религија, започнало изопачување на христијанската вера и христијанскиот начин на живот. Оттогаш во Црквата почнале да влегуваат (преку крштението) и луѓе кои не биле сосема уверени во вистинитоста на Открвението. Така, на пример, некои сметале дека да се биде член на Црквата е корисно од разни причини - културни, економски, државни итн.

И денеска е така. Кога секуларизмот зборува за Црквата, воопшто и за секоја религија, не употребува ниту еден збор повеќе од зборот “помош”. “Од помош е”, односно, “од корист е” да се припаѓа во некоја верска организација, човекот да се идентификува со религиската традиција, да е активен во Црквата, да се моли. Накратко, “корисно е” да “имаш вера”. Секуларизмот ја прифаќа религијата, но под свои услови. Тој ѝ одредува функција, и доколку таа ја исполни функцијата која ѝ е доделена, тогаш секуларизмот ќе ја награди со почести, богатство и

престиж. И затоа да не нè чуди фактот што сектите во Америка доживуваат восхитувачки успех.⁴⁷

Многу православни наивно го идентификуваат секуларизмот со “американскиот начин на живот”, којшто е корен на длабоката криза на православието. Таа криза го проникнува животот на Црквата. Значи не ѝ се заканува опасност на самата Црква, зашто таа е благословеното Христово тело, но постои опасност за нејзините членови. Црквата е сведена на материјални, организациони и легалистички преокупации и грижи, на штета на религиозните и духовните; на опсесијата со “имотите”, парите, одбраната на некакви “парохиски права” против епископите и свештениците во коишто се гледа надворешна опасност за парохијата; сведена е на индиферентност кон мисионерството, воспитните и добротворните потреби на Црквата. Во Црквата се чувствува пасивен, а понекогаш и активен отпор кон сите напори околу продлабочувањето на духовниот и верскиот живот. Црквата се идентификува со фолклорот и народните обичаи. Се забележува егоцентризмот од кој произлегува незаинтересираност за виталните потреби на Црквата.

2.3 Карактеристики на еден секуларист – член на Црквата

Секуларистот може да биде многу религиозен човек, да ѝ биде оддаден на Црквата, редовно да ги посетува богослужбите, да биде дарешлив со своите прилози, да се моли. Тој својот брак свечено ќе го склучи во Црквата, ќе ја освети својата куќа, ќе ги исполни своите религиски обврски, но сето тоа со дволичност. Сето тоа не го менува фактот дека неговиот светоглед (опфаќајќи ги сите аспекти од неговиот живот - бракот, семејството, куќата, професијата, верските должности) не потекнува од верата што ја исповеда во Црквата, не потекнува од неговото исповедање на верата во воплотувањето, смртта и воскресението на Христос, туку од *животната философија*, односно од

⁴⁷ Отец Александар Шмеман, *Великиот пост*, Скопје 2004, 109

идејата и убедувањето коешто не само што нема ништо заедничко со верата, туку е дури спротивно од неа. Треба само да се набројат неколку клучни вредности на денешната култура: успех, сигурност, конкурентност, добивка, престиж, амбиции - за да се сфати дека тие му се потполно спротивни на целокупниот етос и евангелската инспирација.⁴⁸

2.4 Секуларизирана Црква

Секуларизацијата на Црквата е директно поврзана со загубата на вистинската цел на Црквата. Црква којашто не го лекува човекот, којашто не се грижи за спасението на нејзините членови, туку се грижи за други работи, е секуларизирана Црква. Помрачена е човечката свест за богослужбеното време и начинот на живот. Помрачена е свеста за Црквата како жив богочовечки организам, како жива заедница на Бога и човекот и сите созданија.

Таа станува светска (се посветовува) тогаш кога се идентификува како *религиозна организација*. Постои огромна разлика меѓу Црквата и религијата. Религијата говори за еден безличен Бог кој ги населува Небесата и го управува светот одозгора. Човекот, преку различни ритуали, треба да го задоволува Бога и да воспостави комуникација со Него. Но, Црквата е телото на Христос Кој примил човечка природа, па така, сега постои заедничарење меѓу човекот и Бога во Христовата личност. Се разбира, не може да се исклучи дека внатре во Црквата има христијани кои Го доживуваат Бога низ една религиозна перспектива. Но ова, секако, се случува на пониските степени од духовниот живот, ја сочинува духовната незрелост, при што кај човекот дефинитивно постои волност и тежнење да продолжи духовно да созрева за да стигне до заедничарење и единство со Бога. За разлика од ова, една секуларизирана Црква едноставно ги задоволува така наречените религиозни чувства на човекот и ништо повеќе. Таа се карактеризира со

⁴⁸ Истото, 108-109

своите убави церемонии, а го пренебрегнува целокупното подвижничко и терапевтско богатство што го поседува Црквата.⁴⁹

Црквата е секуларизирана кога е набљудувана како една *идеологија*, чијшто систем е неповрзан со животот. Тогаш таа се окупира само со човечки мисли и апстрактни идеи. Но, самата Црква не функционира како идеолошко поле. Таа нема идеи. Дури и да има, макар биле тие и најдобрите, најсовершените, сепак таа ги користи за да им се спротивстави на други идеи. Таа го има животот, вистинскиот живот, кој е плод на заедничарењето на човекот со Бога. Св. Григориј Палама вели: „на секој исказ му се спротиставува некој друг исказ“. На секој аргумент му се спротиставува контрааргумент. Тоа може да се види јасно кај многу философски идеи што се развиени. Но, кој може да му се спротистави на вистинскиот живот, а посебно на живот кој ја поразува смртта? Црквата нема идеи. Таа има живот кој е надминување на смртта. Погрешно е, светски е, Црквата да се става спроти старите или модерните идеологии и модерните идеолошки социо-политички системи. Црквата не ги копира едноставно методите и стиловите на другите социјални и философски системи. Наместо тоа, таа поседува живот кој не е истоветен со целта на идеалистичките системи. Се разбира, кога Црквата ќе го излечи човекот, тоа има важни социјални последици, но ова е продукт, резултат, а никогаш причина, принцип. Секуларизираната Црква се окупира со човечки мисли и апстрактни идеи, додека реалната и вистинска Црква е како вистинската медицина, особено како хирургијата. Хирургот никогаш не може да се внесе во философијата и културата, никогаш не може да медитира додека врши хируршка операција. Тој пред себе има пациент кого што сака да го излечи, целосно да му го поврати здравјето. Слично на тоа и Црквата, имајќи пред неа пациент, никогаш не може да медитира или да философира. Самата Црква ја искусува тајната на Христовиот крст и му помага на човекот да го искуси истото тоа во неговиот личен живот. Искуството на тајната на Крстот е најдлабокото покајание преку кое се преобразува умот. Од противприродно движење тој стекнува движење во согласност со природата и над природата.

⁴⁹ Еротеј, Митрополит на Нафпакт, *Секуларизам во Црквата, богословието...*, 9-10

Постојат многумина кои ја деградираат Црквата во една *социјална организација*, поточно ја сметаат Црквата за највисока институција на една нација, на еден народ. Тогаш таа се посветува, ја губи својата вредност. Но, Црквата не може да се смета за институција на нацијата, па дури ни за највисока институција, зашто таа е самата суштина на тој народ, бидејќи националната традиција е нераскинливо поврзана со црковната традиција и членовите на нацијата, се и членови на Црквата. Кога револуцијата ќе заврши во бирократија, таа ја губи својата вредност и ова го донесува нејзиниот пад. Истото важи и за Црквата. Црквата е духовна болница којашто го лекува човекот и не може да се смета за институција што го крепи општеството, погодна за припитомување на граѓаните.

За жал, денеска некои ја гледаат Црквата како неопходна организација, корисна за општеството, чијашто улога се вреднува во зависност од нејзината општествена корисност. Многумина Црквата ја гледаат како Прометеј, додека на полицијата и ја доделуваат улогата на Епиметеј, односно Црквата е доволно добра како општествен помошник со цел да се одбегне полициска интервенција. Кога Црквата нема да успее, настапува полицијата. Секако, не можеме да го отфрлиме добротинството на Црквата во тие работи. Еден излечен христијанин не ѝ предизвикува проблеми на полицијата. Но, не треба да го гледаме присуството на Црквата само на ова поле, бидејќи во тој случај ние зборуваме за секуларизирана Црква. Постојат и други, за жал, кои не ја гледаат пророчката и осветувачката улога на Црквата, којашто се состои од осветување на човекот и на целиот свет. Тие најчесто ја прифаќаат Црквата како чисто декоративен елемент. Таа им е потребна за да украси разни церемонии и да ги осветли истите со своето присуство. Или, тие можеби веруваат дека присуството на Црквата е потребно за да се демонстрира широк општествен консензус. Но, во согласност со едно проникливо согледување, дури ниту атеистите не отфрлаат една таква Црква. Би можело да се каже дека една таква секуларизирана Црква предизвикува очај и кај атеистите. Тие може да имаат потреба од неа секое време, бидејќи таа добро им служи, но тие ќе се соочат со сериозно разочарување кога и ним, исто така, им е потребно вистинското

присуство на Црквата.

Денеска постои општа тенденција на секуларната Црква да се гледа како на нешто особено корисно за модерните општествени потреби. Може да се каже дека постои растечка тенденција беседите и црковното учење да се прилагодуваат на тие општествени потреби, потребите на едно општество кое што функционира на човекоцентрични начини, зашто луѓето се плашат од отфрлање од страна на општеството. Протестантите и, општо, западните „Цркви“ веќе потклекнале на ова искушение и токму затоа имаат посеано големо очајание во оние кои бараат лечење, во оние кои ја бараат вистинската Црква за да се излечат.

2.5 Светскост (световност) во богословието

Од фактот што богословието е гласот и верата на Црквата, следува дека она што е кажано за Црквата, се однесува и на богословието. Богословието е слово од Бога. Прифатено е да се мисли дека ако некој зборува за Бога, тој мора да Го познава Бога. Во Православната Црква се вели дека познанието на Бога не е интелектуално, туку духовно, односно дека тоа е поврзано со човековото општење со Бога. Во учењето на свети Григориј Палама видението на нестворената Светлина е тесно поврзано со човековото обожување, со човековото општење со Бога и познавање (познание) на Бога. Од таа причина богословието е истоветно со гледањето (видението) на Бога и богословот е истоветен со боговидецот. Некој кој зборува за Бога, дури и врз основа на размислување, може да се нарече богослов, па затоа Отците им го припишуваат терминот богослов и на философите. Конечно, сепак, од православна гледна точка, богослов е секој кој бил сведок на Божјата слава (може затоа да зборува од лично искуство), или барем го прифаќа искуството на оние кои стигнале до обожување.

Во оваа смисла, богослови се боговидците, луѓето кои постигнале обожување и го примиле Откровението од Бога. Свети Павле е еден таков богослов. Тој се издигнал до третото небо и во неколку пригоди ги опишува и открива неговите откровенски (апокалиптички) искуства. И ова се случува до таа мера, што свети Јован Златоуст, кога зборува за свети Павле и за фактот дека во неговите Посланија има поголеми тајни отколку во Евангелијата, тврди дека „Христос објавил важни и неизречени нешта преку свети Павле повеќе отколку преку Себе си“. Свети Павле, како што самиот кажува за себе во трето лице, бил грабнат „до третото небо“ (2. Кор. 12,2). Според свети Максим Исповедник трите неба се, всушност, трите степени на духовниот живот. Првото небо е крајот на практичната философија, којашто е очистувањето на срцето, истерувањето на сите помисли од срцето. Второто небо е природното созерцание (согледување; грч. теори(ј)а), односно познанието на внатрешните суштини на битијата; кога човекот преку Божјата благодат се удостојува за познавање на внатрешните суштини на битијата; да се има непрекината внатрешна молитва. Третото небо е созерцанието, богословието, низ кое, а преку божествената благодат и по пат на заробување на умот, човек го достигнува, колку што е можно, познанието на Божјите тајни и ги дознава сите тајни на царството небесно. Ова е „незнаењето повисоко од (секое) знаење“, според карактеристичниот израз на свети Исак Сирин. Ова незнаење, сродно на човечкото знаење, е вистинското познание на Бога. Според тоа, богословието е третото небо кое е плод, продукт на очистувањето на срцето и просветувањето на умот.

Сите овие работи се поврзани со една друга поука од свети Максим Исповедник. Според неа, сè што се гледа треба да биде распнато и сите мисли да бидат закопани, и тогаш логосот се појавува внатре во нас, човекот се издигнува до созерцание и станува вистински богослов. Ова значи дека православното богословие е тесно поврзано со православното подвижништво (аскеза), не може да се замисли надвор од православното подвижништво.

Кога станува збор за вистинско богословие, потребно е да се даде јасен

преглед на излагањето на свети Никита Ститат околу интерпретацијата на рајот. Како целосен член на Православната Црква, преподобен Никита анализира темелно како рајот создаден од Бога во Едем е „големото поле на практичната философија”. Дрвото на познанието на доброто и злото е природното созерцание, додека дрвото на животот е мистичното богословие. Кога човековиот ум е исчистен, тој може да му пристапи на дрвото на познанието на доброто и злото и од таму да го добие дарот на богословието. Ова е патот што го следат сите свети отци и ова е причината поради која тие се докажале како непогрешливи богослови во Црквата и вистински пастири на народот Божји. Спротивно на тоа, еретиците се обидуваат и сè уште се обидуваат да прават богословие на други начини, со нечисто срце и мисла, не преку практична философија, природно созерцание и мистично богословие. Од таа причина и не успеале и биле истерани од Христовата Црква.

Кога богословието не е дел од оваа рамка, претставена од страна на сите свети отци, тогаш тоа не е православно, туку светско. Ова светско богословие се среќава на Западот, бидејќи тие таму го анализираат и толкуваат Светото Писмо низ нивниот сопствен човечки и нечист интелект, надвор од правилните претпоставки претставени од страна на светите отци.

Типичен пример на светско богословие кое функционира надвор од традиционалната светоотечка рамка е таканареченото схоластичко (школско) богословие, кое беше развиено на Западот помеѓу XI и XV век. Наречено е схоластичко поради тоа што го негуваа повеќе школи. Неговата главна карактеристика беше тоа што во голема мера се потпираше на философија, особено на Аристотеловата, и беше насочено кон тоа рационално да објасни сè што е поврзано со Бога. Схоластичкото богословие се обиде рационално да го сфати Божјото откровение и да ги усогласи богословието и философијата. Карактеристично е што Анселм Кентерберски обично вели: „Верувам за да сфатам”. Схоластиците започнале со прифаќање на Бога а priori, а потоа се обиделе да го докажат Неговото постоење преку рационални

аргументи и логички категории. Според учењето на светите отци, верата е Божјо откровение (откривање) на човекот. Православието прифаќа вера од слушање, не за да се сфати подоцна, туку за да се исчисти срцето, да се дојде до вера преку созерцание и да се искуси Откровението.

Схоластичкото богословие, од друга страна, прифатило нешто априори, а потоа се трудело тоа да го сфати преку рационални аргументи. Схоластицизмот не треба да се ослободува од обвинението за трагедијата на Западот во поглед на верата во нашето време. Светите отци поучуваат дека нема разграничување меѓу природно и метафизичко – туку само меѓу створено и нестворено. Тие никогаш не ја прифатиле метафизиката на Аристотел. Схоластичките богослови од Средниот век сметале дека схоластичкото богословие е натамошно развивање и надминување на светоотечкото богословие. Така, схоластиците, кои се занимавале со разумот, се сметале себеси супериорни во однос на Отците на Црквата, а исто така го сметале човечкото знаење, кое е продукт на разумот, повисоко од Откровението и искуството. Од тој агол треба да се гледа конфликтот меѓу свети Григориј Палама и Варлаам. Варлаам во суштина бил схоластички богослов кој имал намера да го донесе схоластичкото богословие на православниот Исток. Неговите погледи биле погледи на схоластичкото богословие, кое, всушност, претставува едно светско богословие. Варлаам верувал дека: не може точно да се знае што е Светиот Дух, па затоа завршил во агностицизам; дека старогрчките философи биле над пророците и апостолите, бидејќи разумот е нешто повисоко од созерцанието на апостолите; дека Светлината на Преображението е нешто што е создадено и не создадено; дека исихастичкиот начин на живот, односно чистењето на срцето и непрестајната умносрдечна молитва не се неопходни, итн. Свети Григориј Палама ја согледал оваа опасност за православието и со силата и дејството на Светиот Дух, како дополнување на искуството што самиот го имал стекнато како носител и следбеник на светите отци, и' се спротиставил на оваа сериозна опасност и ги сочувал нерасипани православната вера и православната традиција. За жал, варлаамизмот,

кој е израз на схоластичкото богословие на Западот и дефинитивно претставува едно светско богословие, продрел на православниот Исток по други патишта. Се забележува дека схоластицизмот, варлаамизмот, ги проткајува пројавите на модерниот црковен и богословски живот. Секако, последните години се прават напори православно богословие да се исчисти од неговото вавилонско ропство под западниот схоластицизам; се прават големи напори да се скрши опколеноста на православно богословие од затворот на схоластичкото богословие. Православно богословие не е интелектуално познание, туку пред сè искуство, живот, и е тесно поврзано со така наречениот исихазам. Светското богословие, кое што е функција на схоластицизмот, се манифестира, исто така, и денеска на неколку начини.

Еден е начинот на кој луѓето го засновуваат целокупниот стил на богословието на разумот и мислата. Размислуваат за православната вера, резонираат за вистините на верата или просто оформуваат една историја на богословието. Безмалку, стигнале до точката богословието да го гледаат како философија за Бога, игнорирајќи го во целост терапевтскиот метод на нашата Црква.

Друг начин преку кој го искусуваат варлаамизмот и схоластицизмот е фактот што богословието го ограничиле на естетика. Го направиле естетика. Можат да напишат мнозинство книги и да се зафатат со долги анализи за православната уметност, да ги проучуваат иконописните школи, да ја прифатат големата вредност на византиската уметност, а истовремено да го презираат и да не обрнуваат внимание на подвижништвото, исихастичкиот метод кој е темелот на секоја православна уметност. Очистувањето, просветувањето и обожувањето се основата на сите православни црковни уметности и дела и тајни. Трет начин е тоа што се бара преродба на црковниот литургиски живот без истовремено откривање и живеење на подвижничкиот живот на Црквата. Се повикува кон постојано причестување со Светите Тајни без истовремено поврзување на овој напор со степените на духовно усовршување, кои се очистување, просветување и обожување. Се вложуваат големи напори луѓето да ја сфатат смислата на Божествената

Литургија, без напоредно да се вложи труд да се искуси духот на православната богослужба. Се бара да се отстрани иконостасот за да можат лаиците да видат што се случува, без да се објасни причината поради која Црквата го востановила иконостасот и тајното читање на молитвите. Овие работи не се независни од секуларизацијата на црковното богословие. Учењето на свети Максим Исповедник и историското истражување се мошне корисни по овие прашања. Огласените не можат да се молат со истите молитви како и крстените и обратно. И ако се проучи учењето на свети Симеон Нов Богослов за тоа кои се, всушност, огласените, ќе може да се сфати зошто Црквата го востановила иконостасот и тајното читање на молитвите.

Што се однесува до црковната уметност, таа престана да го изразува самиот етос и суштината на Црквата и повеќе служи за украс и како декорација за покривање на празниот простор. Иконата е заменета со религиозна слика, односно слика со религиозни мотиви. Во архитектурата не се прави разлика помеѓу бетонска конструкција и византиска градба. Не се гледа ни провалијата која стои помеѓу украсните електрични кандила, од една страна, и оние со масло и фитил, од друга страна. Црковните весници почнуваат да го следат примерот на световните, па во нив не ретко можат да се видат и да се прочитаат разни огласи, брачни понуди, спортски вести, реклами, итн.⁵⁰

Општо земено, кога православното богословие не е поврзано со таканаречениот исихастички живот, кога тоа не е подвижничко, тогаш е светско богословие, тогаш е варлаамистичко богословие.

И самото свештенство започнува првенствено да се сфаќа како професија и позив, а не како призив и најприроден начин на живот. Зашто вистински пастири на Црквата се обожените, оние кои учествуваат во различни степени, во обожувачката енергија на Бога или оние кои ги прифаќаат обожените и го следат нивното учење. Оние кои се просветлени од Бога, кои се раководени од свој духовен отец, можат да се здобијат со реално познание на другите луѓе и со тоа да им помогнат во лекување на нивните страсти и проблеми. Но, денеска што се

⁵⁰ Истото, 12-13

случува? Свештенството, под влијание на секуларизмот сè повеќе се комерцијализира и ваквата пастирска грижа ја занемарува. На тој начин им овозможува на денешните модерни психолози да ја вршат неговата работа. А, лекувањето и просветувањето на умот не можат да се достигнат преку човекоцентрични методи, совети и психоанализи, својствени за современата психологија. Зашто оној кој боледува е умот човечки, и истиот не може да се излекува со помош на разумот. Тоа би било апсурдно. Умот човечки се лекува и преобразува со помош на благодатта Божја која делува во Црквата. А Црквата е таа којашто треба да се пази од квасот на секуларизмот.

“Зашто, Црква којашто распнува наместо што бива распнувана, којашто доживува светска слава наместо славата на Крстот, Црква којашто паѓа на трите Христови искушенија во пустињата наместо да ги победува, е секуларизирана Црква. Една таква Црква е осудена да му помага на едно паднато општество да остане во неговата падната состојба; шири разочарување и очај кај оние кои бараат нешто подлабоко и посуштинско”.⁵¹

⁵¹ Истото, 11

III ГЛАВА

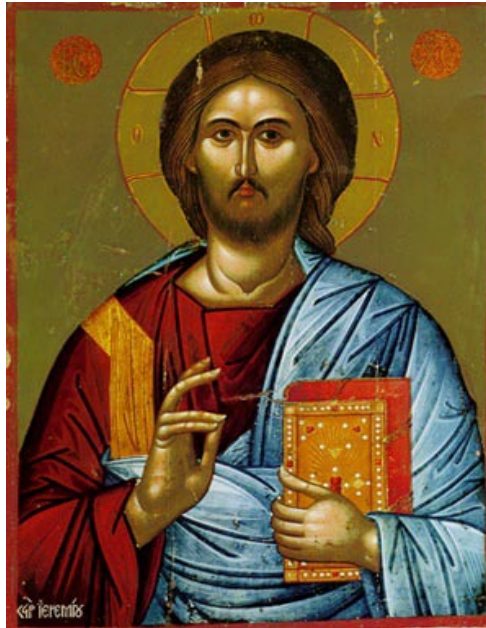
3. СРЕДСТВАТА СО КОИ РАСПОЛАГА ЦРКВАТА ВО ОДБРАНА ОД СЕКУЛАРИЗМОТ

Денес живееме во чудна духовна клима, во време во кое не ни се нуди никаква оптимистичка визија за иднината, и во која благо ни се насира “крај на цивилизацијата”. Ова не е кажано со некаков “апокалиптичен” призвук, зашто тоа е историјата на светот. Живееме во култура која нам ни наметна два начина на живот и која созреа или за пропаст или за преображение. Можеби светот се наоѓа на враќање кон “Домот на Отецот”⁵², но макар и да е точно, сепак тоа враќање тешко ќе се изврши. Сето тоа во голема мера зависи од нас самите и нашата спремност да го преобразиме светот. “А најскапоцен украс на светот е Црквата; таа е милоста на човештвото. Но, кога овој украс ќе биде проникнат од така наречениот светски дух, кога христијаните, членовите на Црквата, наместо да стануваат светлина на светот, се инспирирани од светот, сфатен како страсти, и постануваат свет, тогаш тие искусуваат секуларизам, световност. Оваа световност не води до обожување. Таа е еден човекоцентричен поглед на нашиот живот. Црквата треба да влезе во светот за да го преобрази, а не светот да влезе во Црквата за да ја направи световна (да ја секуларизира).”⁵³

Иако, Црквата во последно време пројавува тенденција да го имитира светот, посакувајќи да се промени, односно да стане светска, сепак, длабоко во себе носи вечна неизменлива суштина, а тоа е вечно живата **Богочовечка личност Христова**.

⁵² Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, Београд 2000, 15

⁵³ Ертеј, Митрополит на Нафпакт, *цит. дело*, 16

Слика 1. Христос Седржител

Презимајќи ја човечката природа на Себе, “со Својата понизност” (Фил.2,7), Христос се соедини со целокупната човечка матрица. А, Телото Негово, како што многупати е кажано, ја содржи целокупната човечка природа со која тоа се помешало. Боголикоста на човечката природа има своја онтолошка и телеолошка смисла: онтолошка - зашто во неа е дадена суштината на човековото битие; телеолошка - зашто во неа е одредена целта на човечкиот живот: Бог со сите свои божествени совршенства. Присуството на Логосот Божји овозможува давање на онтолошки нова снага за *катарза* на човекот - како икона Божја, за воздигање на еднообразноста на човечката природа во домен на Божественото. Преобразувањето е вистинска цел на Господ Бог во Неговите спасителни дела. Во Христа, Бог, не само што нè спасува, не само што ни ги простува гревовите, туку, исто така, и ги преобразува нашите животи. Токму и во празникот на Преображението се содржи крајната смисла на православната идеја за спасението. Кога ќе се каже “спасение”, често се мисли на спасение од нешто. Без сомнение, такво било првобитното значење на овој збор: спасение од гревот, од смртта, од робувањето на овој свет. Меѓутоа, нам во Христа ни е откриено и

друго негово значење, значењето на - *преизменување, преобразување*.⁵⁴ Христос дојде да подари нова смисла и ново назначување на човечкиот живот. Како што велат светите отци: Бог стана Човек, за човекот да постане бог. Тоа е, всушност, православно учење за обожувањето, за човечката можност да стане бог по благодат (Божја). А искуството на светоста во Црквата, искуството на оние кои со право се именуваат **светии**, е токму искуството на вакво внатрешно преобразување. Затоа, за да може Црквата повторно да му го врати на светот сеќавањето на Бога, треба прво таа да се преобрази, да доживее духовна катарза, да ги прочисти нејзините ќелии заразени од страсти и пороци. Тоа ќе го направи доколку го следи примерот на светите отци. А тоа следење на отците не е некое имитирање, туку подражавање на тој светотаински живот, воден од благодатта Божја.

Она на што најмногу повикуваат светите отци е **покајанието** (μετάνοια, ας, ή), кое во својата суштина означува *целосна промена* на мислењето кон подобро. Тоа овозможува, пак, целокупна промена на битието, и оформување на личност сообразена со евангелскиот благодатен живот. Целта на покајанието е повторно да го измири човекот со Бога во Црквата. Со секој направен грев човекот се исклучува, се изопштува од заедницата, од новиот живот. Со секој грев се оддалечува од Христа. Со секој направен грев човекот ја изневерува својата вистинска природа обновена во него со крштението и миропомазанието. И единствено, покајанието може да го врати човекот во состојбата која ја изгубил. Тоа, е пред, сè вистинска криза (суд) на совеста.⁵⁵ Секој човек има тенденција кон покајание, преокрет и повторно доаѓање до “првобитната убавина”. Зашто човекот, по својата природа е променливо битие, кое има можности за трансформација. Кога духовно ќе падне, повторно може да се воздигне. Христијанството повикува кон постојано непрекидно обновување. Тој оптимизам извира од фактот што тајната на човекот е целосно зависна од тајната на Бога. Злото нема ипостас, не постои само по себе. Тоа е девијација, производ на егоцентричната своељубива употреба (злоупотреба) на слободата од

⁵⁴ Протоереј Александар Шмеман, *Литургија и живот*, Скопје 1994, 223

⁵⁵ Исто, 238

страна на човекот. Самиот израз “по природа”, значи сè она што е првоначално, божествено во нас. А изразот “против природа” е производ на оттуѓената слобода од Бога.⁵⁶

Промената или обновувањето не е само индивидуална работа. Гестот на покајание, промена и очистување се одигрува во животот на Црквата која го продолжува делото на Спасителот. Црквата не е составена од безгрешни луѓе, туку од покајници, од оние кои постојано се каат. И таквото преобразување и промена не се остварува по насилен пат, туку се остварува во оквирот на човечката слобода.⁵⁷ Очистувањето треба да започне од длабочината на човечкото битие, таму каде што се одиграла деформацијата на создавање идол од егото. Кога човекот преку покајанието ќе се препороди, ќе се преобрази, ќе се обожи, тогаш многу лесно таа промена ќе има позитивно влијание и врз светот. Зашто човекот и материјалниот свет имаат непроценлива вредност и значање. Материјата сама по себе не е лоша. И таа е од Бога создадена. А сè што Бог создаде е добро. И таа е повикана кон преображение и спасение и тоа токму преку преображението и спасението на човекот. Во православниот обред учествуваат различни елементи која ја сочинуваат природата⁵⁸; и учествуваат во него не како украс, туку органски. Нејзините конкретни облици (лебот, виното, оганот, темјанот) ја имаат својата улога во заедницата на љубовта. Во таа заедница материјата повторно постанува света, и повторно стапува во хармонија со човечката природа. Затоа човекот е повикан кон коренито преображение и промена. Не само надворешно, површинско, туку онтолошко; кон преображение на созданијата, длабоко свесен за единството на светот и имајќи го за цел обожувањето. А тоа се одвива во трајно учество со енергиите Божји. Обожувањето не значи дека човекот ја достигнува Божјата суштина. Човекот не учествува во суштината Божја, туку се издигнува и се обожува преку дејството на божествените енергии, кои произлегуваат од неа. Значи тоа што го нарекуваме обожување

⁵⁶ Анастасије Архиепископ Тиране и целе Албаније, *цит. дело*, 179

⁵⁷ Истото, 181

⁵⁸ Истото, 188

претставува **учество во енергиите**⁵⁹, а не во суштината Божја. Православието од секогаш го живеело и го живее ова сведочење за активно и трајно обновување. Ваквиот начин на живот претставува постојано славење, постојано празнување на празник кој е исполнет со светлосен излез од “мрачниот и тегобен” живот на чело со Спасителот Христос.⁶⁰

Денес, иако Црквата е длабоко повредена од секуларизмот кој ги зафати незините членови, сепак таа го има покајанието (преображението) како метод преку кој ќе може да ја надмине оваа духовна криза која се шири со голем интензитет.

3.1 Допринос на Црквата за обнова на општеството

Искреното покајание не може да се замисли без опростувањето. А опростувањето не е ни лесно, ниту, пак, едноставно. Тоа понекогаш е рамно на мачеништво, на страдање. Кога? Тогаш кога некој ќе се најде пред дилема дали да направи насилство, или пак, да трпи насилство, да избере да трпи. Целта на покајанието е измирување со *другиот*, со оној со кој сме го разрушиле или прекинале односот. Тоа е повторно воспоставување на комуникација, однос, доверба, соработка, взаемна љубов и почит. Ништо не може така да изобличи, да оскверни, да осакати и да деформира поединци и народи, како самозаљубеноста, гневот и омразата кон *другиот* и кон *другите*. Факт е дека и кај самите христијани олади вистинското покајание и опростување. Тоа повеќе се спроведува на збор, отколку на дело. Затоа Црквата мора во себе да го негува и да го вообличува дарот и духот на покајание, опростување и измирување. Тоа е првиот и основен предуслов на нејзиното надворешно делување во јавниот и општествен живот. Таа тоа го може зашто за Возглавител Го има Христос Победителот. А за Бог ништо не е невозможно.

⁵⁹ Владимир Лоски, *Мистична теологија на Црквата од Исток*, Скопје 1991, 108

⁶⁰ Анастасије Архиепископ Тиране и целе Албаније, *Глобализам и Православје*, Београд 2000, 194

За христијаните најголема задача и најсвета должност е на луѓето и светот да им Го откријат Бога и Царството Божјо, радосната визија и перспектива во животот. Тие веруваат во Света Троица: Отецот, Синот и Светиот Дух, во три различни божествени личности кои пребиваат во единство и љубов. Затоа што **Бог е Љубов**. Начинот на живот и постоење на Света Троица е модел и причина за човечкиот живот на земјата. Тоа значи дека ние треба да пребиваме во заеднички дух, во меѓусебна доверба, со искрена соработка и содејство. Светиот Дух на сите и на сè дарува живот. Он не е дух на самотијата, себичноста и изолацијата, туку Дух на заедницата. Многувековната историја и искуство покажува дека единствено со ненасилство и со добро може да се победи злото и омразата. Само со искрена љубов кон ближниот се искоренува вродениот страв од него. Повеќе од јасно е дека таму каде што има мир, добра волја и доверба меѓу луѓето, таму има и љубов. А таму кај што има љубов, нема омраза. Љубовта исклучува монолог, зашто таа самата претставува дијалог помеѓу рамноправни и слободни луѓе.⁶¹ Таму кај што таа царува постои рамнотежа помеѓу луѓето и нивното взаемно дејство. Секој човек чезнее за љубов, доверба и мир, зашто тој во себе ги носи како потенцијали зададени при неговото создавање. Меѓутоа тука е силата на гревот која го оневозможува сето тоа. Без покајание и измирување нема љубов и мир меѓу луѓето во овој свет. Тоа е единствениот лек да се залечат сите рани и трауми. Верата во Богочовекот не Го претставува како Бог на осветата и одмаздата, туку како Бог на љубовта и опростувањето.

Пример за совршена љубов и опростување ни покажа Самиот Христос Кој беше распнат заради нас и нашите гревови, а сепак остана смирен на крстот молејќи се за Неговите непријатели. По примерот на својот Спасител, Црквата е должна да ги сака и почитува, не само оние кои неа ја сакаат, туку и своите непријатели. Љубовта е движечка сила, таа преобразува. Таа има моќ и непријателите да ги преобрази во пријатели и ближни. Човекот ако во себе не ја носи љубовта и Духот Божји, тогаш сè е залудно. Тогаш сè се свртува против него, па дури и

⁶¹Радован Биговиќ, *цит. дело*, 34

самиот против себе. Љубовта Божја во нас се шири до неизмерни граници. Затоа за Црквата, како жива богочовечка заедница се вели дека е поширока од небесата. Таа љубов прави чудо да можеме во своето срце да ги сместиме сите луѓе и сето создание Божјо. Таа ги оживува сите поминати култури и поколенија во нас и предизвикува радосно чувство за живот. Преку неа постануваме вечни и бесмртни, питоми и кротки, свети и светли. Љубовта Божја нас нè ослободува од оковите и стегите на природниот начин на постоење, крутите општествени и државни институции, расните, национални, јазички, територијални и културни декадентности. Преку љубовта го откриваме и спознаваме, не само Бог, туку и нашиот ближен. Преку неа се откриваат многу тајни кои се скриени зад завесата на овој свет. Таа ја оплеменува и припитомува душата, менувајќи го од темел целото битие на човекот. Затоа со право може да се каже дека љубовта претставува важен двигател во преображението на светот.

Православната Црква е целосен, целовит и потполн човечки идентитет. Таа е “ново општество”, богочовечка заедница на слободни личности чии меѓусебни односи се регулираат преку законот на љубовта, а тоа е највозвишениот и најприродниот начин на човечкото постоење. Но, ваквиот начин на живот навистина не е лесен. Напротив, за овој тип на егзистенција потребни се вера, молитва, светотаински живот, опростување, самоограничување, деноноќно самоиспитување и благодат Божја.

Православната вера не е некоја теорија или некое уверување и убедување, туку е безусловно поверување, односно верување во Христа, Распнатот и Воскреснатиот. Он со Своето Воскресение го сотре злото, го победи ѓаволот, ја уништи смртта и со тоа ни ги отвори вратите на вечниот живот. Затоа Црквата е свртена кон есхатонот (иднината), а не кон минатото. Таа како христијанска заедница е икона на Света Троица овде на земјата. Затоа од христијаните се очекува со својот лик и начин на живот да Го покажат Бог на светот и времето. Преку христијаните треба да се пројави љубовта Божја и чудесната божествена енергија на светот и луѓето. Денес се сите помалку фанатици, заточеници на свои уверувања и убедувања, програми и доктрини. Тој фанатизам

предизвикува омраза и меѓусебни војни, расколи и проблеми. Човекот колку и да се труди, не може да се ослободи од тој фанатизам без Божја помош.⁶²

Токму со подвигот на верата започнува процесот на лечење на душата од разните страсти кои се главни предизвикувачи за тегобниот живот на човекот. Подвигот на верата има негативен и позитивен момент. Негативниот се состои во ослободување од огреволената материја, додека, пак, позитивниот, во соединување со Бога. Тоа е двостраното преобразувачко дејство на верата. Зашто главен услов за соединување со Бога и за напредување во духовниот живот е токму ослободувањето од страстите. На тој начин човекот ја стекнува вистинската слобода, слобода во воскресението со Христа и во радоста на душата.

Со подвигот на верата човекот го победува егоизмот, и прекорачувајќи ги границите на својата личност навлегува во нова трансцедентна реалност во која е воден преку **подвигот на молитвата**. Молитвата е многу битен елемент во човечкиот живот. Таа претставува разговор помеѓу Бог и човекот. Човекот како создание Божјо е во постојана врска со Него, и од секогаш зависел од Него. Затоа токму преку молитвата тој му се обраќа Нему, просејќи вечно добро за него и за своите ближни. Со молитвата секоја мисла се претвора во богомислие. Молитвата е тежок подвиг, таа ја става во движење целокупната човечка личност. Човекот со сето свое битие се распнува во молитвата.⁶³ Таа е извор на спасение, зашто само со молитвата, придружувана со постот, човекот ги победува ѓаволските искушенија.

Црквата од секогаш се соочувала со разни искушенија. А денес пред неа стои такво искушение кое има тенденција верата во Богочовекот да ја сведе во ранг на природна религија во која ќе царува рамнодушност. Се разбира дека сето ова е маска зад која се крие сатаната, но да се потсетиме на кажаните Христови зборови кои се однесуваат за победата на Црквата над злото: *“Овој, пак, род се истерува само со молитва и пост” (Мт.17,21)*. Па, така, Црквата

⁶² Истото, 21

⁶³ Преподобни Јустин ѓелиски, *цит. дело*, 162

доколку самата ја практикува молитвата како исцелувачко дејство и ги исполнува заповедите Божји ќе може да влијае и на останатиот свет кој е надвор од Црквата. Таквото влијание е позитивно и преобразувачко, теоцентрично.

Подвигот на вера и молитвата се неразделно поврзани со **светотаинскиот живот**. Оној којшто верува и Му се моли на Триедниот Бог, учествува и во светите Тајни на Црквата. А света Тајна (мистирион) е литургиска служба, во која Светиот Дух остварува одредена промена или преобразување, што се однесува на целата Црква.⁶⁴ Затоа е од спасително значење за светот ваквиот светотаински живот. Центарот на тој живот е Светата Евхаристија која претставува причестување, заедничарење со Самиот Христос. Таа е сеопфатна Тајна на спасението.

Слика 2. Света Тајна Причест

Прашањето за учеството на световните луѓе во светите Тајни е навистина многу важно за напредокот на црковниот живот воопшто. Од решението на ова прашање на некој начин зависи и иднината на Црквата - нејзината обнова, или неизбежна пропаст, која ѝ се заканува со секуларизмот. Кога евхаристијата и Причеста повторно ќе станат центар на христијанскиот живот трагичните дефекти ќе бидат превозможни и исцелени. Ако црковниот живот не е, пред сè, заснован на Христа - а тоа значи на постојано и живо заедничарство со Него, во светата Тајна на

⁶⁴ Протоереј Александар Шмаман, *Литургија и живот*, Скопје 1994, 110

Неговата присутност - тогаш, неизбежно, произлегува нешто друго и доминира како центар, како фокус на парохиските преокупации и активности. На пример, тоа може да биде материјалниот услов како единствена цел. Ако тоа не е Христос, тогаш е нешто друго - световно, па дури и грешно, нешто што по неопходност ќе изобличува, а истовремено и ќе го дезинтегрира животот на Црквата. И токму поради тоа, учеството на човекот во светите Тајни е многу важно. Само во нив и, се разбира над сè, во светата Тајна Причест и единството со Него и во Него, може повторно да се пронајде, не негативниот, но позитивниот принцип, кој недостасува на Црквата денес. Во нив се корените за можноста за промена и обнова на умот на лаикот, кој веќе подолго време бил отсечен од изворот и доживувањето на Црквата. Факт е дека денес сè повеќе и повеќе луѓе свесно или несвесно, бараат таква обнова, ги бараат оние основи, коишто се единственото нешто што може да ѝ помогне на Црквата да ја запре својата брза секуларизација.⁶⁵

Учеството во Светите Тајни е нераскинливо поврзано со **опростувањето, самоограничувањето и деноноќното самоиспитување**. Човекот во едно општество ќе живее безгрижно доколку е помирен со секого. *Другиот*, сеедно дали станува збор за Бог, за ближниот или за природата, не смее да претставува за човекот противник, непријател, “пекол” (Сартр), туку неговото второ *јас*, втората половина на неговото битие.⁶⁶ *Другиот* е брат, икона Божја, најголема светиња. Човекот постанува личност тогаш кога се гледа себе си во *другиот*. Затоа опростувањето и помирувањето со другиот е многу важен елемент во заедничкото живеење. Тоа го остварува човекот преку самокритикувањето, самоограничувањето и постојаното испитување на совеста.

Со помош на верата во Христа, покајанието и самоограничувањето, Црквата може да стигне од Велики Петок до Воскресението. За да го изоди тој тежок пат и да го победи секуларизмот, таа треба да се промени, да се преобрази, да се сврти кон Христа.

⁶⁵ Отец Александар Шмеман, *Великиот пост*, Скопје 2004, 112-113

⁶⁶ Радован Биговиќ, *цит. дело*, 36

Тоа преображение Црквата го стекнува со помош Божја, преку енергиите Божји, преку **благодатта** која ја излива Светиот Дух врз верниците. Таа е неопходна за спасението на човекот. Тој не може да стекне ниту една добродетел, ако не му помогне благодатта Божја. Колку што повеќе благодат има човекот, толку повеќе смислата за страдањата и искушенијата му станува сè појасна.⁶⁷ Факт е дека денес духовниот живот во Црквата е ослабнат токму поради влијанието на секуларизмот. Тоа ни дава за право да кажеме дека самата Црква нема изградено јасна претстава за сериозноста на оваа духовна болест која го расипува нејзиниот вистински дух. Таа не е свесна за последиците кои ги носи разорувачкиот секуларизам.

За да излезе од оваа криза, Црквата како Богочовечка заедница треба да се обнови. Треба да доживее преображение во сите ќелии од нејзиното битие.

Христијаните треба да постанат икони преку кои треба да се пројавува Христос на светот. Зашто тие се *сведоци* (маченици) и како такви имаат способности за секаков отпор против злото во светот и тоа на Христов начин.⁶⁸ Само како такви можат да го променат текот на историјата и да постанат “светлина на светот”. Тие знаат дека единствено со Христа може да се победи злото во себе и околу себе. Само “препородените” живи Христови ликови и лица можат да ја вратат надежта и да воспостават нова визија и перспектива. Црквата Христова е вистинска “алтернатива” на светот и суштински, единствен “нов светски поредок”.

Најпрво треба да се поверува во Богочовекот и да се примени исповедањето на разбојникот кој стоеше од десната страна на Распнатиот Христос, разбојникот кој ги призна своите гревови и одговорност. Неопходно е да се пронајде вината и одговорноста во себе,

⁶⁷ Преподобни Јустин Ѓелиски, *цит. дело*. 168

⁶⁸ Радован Биговиќ, *Црква и друштво*, Београд, 2000, 25

а не во другиот.⁶⁹ Зашто покајанието не е ништо друго, освен, одрекување од себе, пројавување желба за промена и способност за неа, усвојувајќи го Христовиот начин на живот. Верата во Христос го потврдува фактот дека само Он е Тој Кој спасува од злото и смртта, дека не е својствено за нас да му судиме на светот, туку дека Христос преку нас ја спасува Црквата и целиот свет.

⁶⁹ Истото, 26

ЗАКЛУЧОК

Живеејќи во нецрковен свет, опкружена со масовна, а не христијанска култура, со цивилизациски, а не христијански морал, Црквата за да остане во таков свет, пројавува тенденција за несвесно прилагодување на духот на времето. Самите христијани ја губат својата црковна самосвест и на индиректен начин го сведуваат православието и христијанството на индивидуална природна религија. Тоа го прават најчесто под изговорот “осовременување” и “прилагодување.” Тие како да ја заборавиле својата улога во Црквата; заборавиле дека да се биде член на Црквата подразбира пренесување на секој дел од животот во Црквата како евхаристиска заедница и однос.

Сето тоа е резултат на појавата на секуларизмот кој го заведе скоро секој дел од земјата, не одбегнувајќи ја ниту Црквата. Тој тежнее да ја посветува Црквата, да ѝ даде световен карактер, сакајќи целосно да ја потисне нејзината најголема вредност - светоста. Таа егзистира во време во кое традиционалните христијански вредности и култура имаат само музејска и археолошка вредност, а постоечките ритуали и обреди само обичајно и магиско значење. Традиционализмот, формализмот и паганскиот национализам кои го сочинуваат современиот дух на едно општество, претставуваат тешки искушенија кои го стерилизираат Евангелието, ја неутрализираат мисијата на Црквата и го парализираат православниот дух.

Иако навидум сето тоа изгледа крајно разочарувачки и безнадежно, сепак за светот и Црквата постои можност за избавување и ослободување од оваа духовна болест. Спасението се назира во квалитетите кои Православната Црква ги поседува. А тоа е светотаинскиот живот воден низ призмата на Богочовечката личност Христова. Тоа, всушност и претставува Црквата - жива заедница со вечно Живиот Бог, која се остварува преку светата Тајна Евхаристија.

Затоа единствена алтернатива во овој свет е Црквата, која подразбира макотрпно и подвижничко обновување на евхаристискиот и

црковниот поглед на свет, како и доживувањето на Бог, светот, и човекот. Нејзината мисија е да ја проповеда тајната за Троичниот Бог, за божествениот домострој во Христа преку Светиот Дух, да го преобразува човекот преку покајанието, да го води во обожување, во општење со Бога. Само така Црквата ќе може да има позитивно влијание врз останатиот свет. Само така ќе може да ја изврши својата задача: да го промени и да го преобрази светот, да го подигне на повисоко ниво начинот на постоење на светот и човекот, без да ги негира историските стихии на светот. Црквата не е од овој свет, но живее во него. Таа мора да го сфати и да го разбере светот во кој делува. Рајот на земјата е неостварлив, но затоа, пак, таа е должна да направи с#, животот на земјата да не се претвори во пекол.

Бог ни го даде нам светот за да го чуваме, негуваме, да ни служи за употреба, а не да го уништуваме. И тој е повикан кон спасение, преку спасението на човекот. Но, неговото спасение се остварува преку преобразувањето во нов, духовен и божествен свет. Затоа од христијаните се очекува тие да бидат со светот, но и да бидат светлина на светот. Нивната мисија во општеството не е да Го докажуваат Бога, туку да сведочат за Бога со својот начин на постоење, преку доброволно служење и љубов кон Бога и кон другите луѓе. Без сомнение, Евангелието треба да се проповеда на сите народи. Бог сака сите луѓе да се спасат и да се соединат со Него. Неговата цел е целиот свет да постане космичка Литургија, односно сите луѓе и народи, целиот космос, да бидат сочувани и соединети со Света Троица, сите да бидат едно со Христа.

Човек кој живее активен живот во Црквата, во согласност со волјата Божја, тој е во состојба да реши и такви тешки животни драми, какви што техниката и науката не можат. Во црковната богочовечка заедница и самата реалност е чудо. Тука мртви воскреснуваат, слепи прогледуваат, фатени проодуваат, болни се исцелуваат. Ова не се некои митски приказни, туку секојдневна реалност. Кога човекот еднаш ќе Го

почувствува Бога во себе, кога неговото срце ќе биде опфатено од дејството на Светиот Дух, тогаш тој има чудесна сила и планини да преместува само со еден кажан збор. Во тоа е моќта на православието, да преобразува.

Слика 3. Преображение на Господ Исус Христос

†

Слава Му на Бога за сè!

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Александар Каломирас, *Против лажног единства*, Београд 2000
2. Анастасије Архиепископ Тиране и целе Албаније, *Глобализам и Православље*, Београд 2002
3. Архимандрит Василиј (Гондикакис), “*Борбата на верниот во литургискиот простор на Православната Црква*”, Троичник - списание за православна вера, култура, образование и воспитание, бр.21, април 2008
4. Архимандрит Рафаил (Карелин), *Тајната на спасението*, Манастир Свети Атанасиј Велики, Журче – Демир Хисар, 2008
5. Бошкоски, Б.(2000), *Верата на нашите татковци – Православно вероучение* - Скопје
6. Владета Јеротић, *Учението на Свети Јован Лествичник и нашето време*, Софија 2007
7. Владета Јеротић, Ѓуро Коруга и Дејан Раковиќ, *Наука, религија и друштво*, Београд 2002
8. Владимир Димитриевиќ, *Младоста и страстите*, Велес, 2007
9. Владимир Лоски, *Мистична теологија на Црквата од Исток*, Скопје 1991
10. Грозданоски, Р. (2008), *Православна Христијанска веронаука*
11. Ѓакон Андреј Кураев, *Нема спасение надвор од Црквата*, Охрид, 2006
12. Еротеј, Митрополит на Нафпакт, “*Секуларизам во Црквата, богословието и пастирската грижа*”, Православен пат бр.20, Списание на Скопска Епархија 2007
13. Епископ Брјанчанинов, И., *Азбука православног живота*, Београд, 1974
14. Јован Д. Зизиулас, *Битието како заедничарење*, Велес 2000
15. Јован Мајендорф, *Византиско богословље*, Крагујевац 1989
16. Клеман, О., *Разговори со екуменскиот патријарх Вартоломеј Први*, Скопје: Култура, 1997

17. Митрополит Пергамски Јован Зизиулас, *Еклисиолошки теми*, Охрид 2006
18. Милин, Л., *Разговори о вери*, Београд, 1971
19. Од догматике до аскетике, *Православна Црква и Римокатолицизам*, Лио 2002
20. Отец Александар Шмеман, *Великиот пост*, Скопје 2004
21. Отец Санџакоски, С., *Беседи од Калишта*, Струга, 2000
22. Преподобни Јустин Ѓелијски, *Пут Богопознања философске урвине*, Београд 1999
23. Протоѓакон Ратомир Грозданоски, “*Секуларизам*”, Дијалози за Македонија, втора сесија, Скопје 25 јуни 2007
24. Протоѓакон Грозданоски, Р., *Нашето свето православие*, Скопје, 1990
25. Протоереј Александар Шмеман, *Литургија и живот*, Скопје 1994
26. Протојереј Александар Шмеман, *За живот света*, манастир Хиландар 2004
27. Протојереј Александар Шмеман, *Православље на Западу*, Цетиње 1997
28. Протојереј Јован Маендорф, “*Човекот*”, Троичник - списание за православна вера, култура, уметност, образование и воспитание, бр. 18/19, август 2007
29. Протиќ, Д. М. *Покајање и исповест*, Београд, 1973
30. Радован Бигович, *Црква и друштво*, Београд 2000
31. Свети Григориј Нисиски, *За устројството на човекот*, Скопје 2004
32. Св. Јован Кронштадски, *Божествена Литургија*, Охрид 2004
33. Св. Јован Лествичник, *Лествица*, Табернакул 2003
34. Свети Кипријан Картагински, *За единството на Црквата*, Штип 2005
35. Свети Макариј Велики, *Духовни беседи за совршенството*, Штип, 2005
36. Свети Максим Исповедник, *400 глави за љубовта*, Скопје, 2003
37. Свето Писмо, Библија, Скопје 2002
38. Свети Тихон Задонски, *Христијанско живеење*, Скопје, 1998

39. Старец Пајсиј Светогорец, *Совети за спасението во денешниот свет*, Штип, 2008
40. Томас Хопко, *Православната вера*, Охрид, 2001

Електронски ресурси:

1. Арх. Георгиј Капсанис, *Црква, место обожења човека*, пристапно на: <http://www.sv.Dimitrije.org>
2. Еп. Браничевски Игнатиј, *Савремени свет и Православна Црква*, Православна презентација Верујем, пристапно на: <http://www.verujem.org>
3. Јован Зизијулас, *Православље*, Православна презентација Верујем, пристапно на: <http://www.verujem.org>
4. О.Георгиј Флоровски, *Соборност Цркве*, Православна презентација Верујем, пристапно на: <http://www.verujem.org/pdf/florovski.pdf>
5. Протејереј Александар Шмеман, *Ауторитет и слобода у Цркви*, преземено од: <http://www.kiev-orthodox.com/theologs/shmemman-authorits.htm>
6. Старац Порфирије Кавсокаливитски, *Слово о Цркви*, Православна презентација Верујем, пристапно на: <http://www.verujem.org>